

Kütahya-Karagöz Ahmed Paşa Vakfı

Meltem Aydın*

Öz

1505-1511 yılları arasında Anadolu Beylerbeyi olarak Kütahya sancağında görev yapan Karagöz Ahmed Paşa, Kütahya önlerinde Şahkulu İsyanını bastırmak isterken şehit edilmiştir. 1509'da kurduğu vakfı kendisinin ölümü üzerine eşi tarafından tescil ettirilerek yapımına başlanmış olan cami, medrese ve mektep inşası tamamlanmıştır.

Karagöz Ahmed Paşa Vakfı XX. yüzyıl başlarına kadar varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde vakıf eserleri arasında sadece Kütahya Karagöz Ahmed Paşa Camisi ayakta kalmıştır. Bu çalışmada vakfa ait vakfiye ile Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan belgelere dayalı olarak vakfın kuruluşu ve işleyişi aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Kütahya, Karagöz Ahmed Paşa, Vakıf, Karagöz Ahmed Paşa Camisi, Şahkulu İsyanı.

Waqf of Karagöz Ahmed Pasha in Kütahya

Abstract

Karagöz Ahmed Pasha served as the Governor of Anatolia from 1505 to 1511. He was martyred by the rebels while he was suppressing the Şahkulu revolt in 1511 in Kütahya. He donated his wealth in 1509 before he died. After his death, the waqf was registered by his wife and the mosque, madrasah and school were completed by her.

The existence of the waqf of Karagöz Ahmed Pasha continued until the early twentieth century. Today only Karagöz Ahmed Pasha Mosque remained standing in the works of the waqf. The aim of this study is to enlighten the endowment, establishment and running of the waqf by using the Prime Ministry Ottoman Archives.

Key Words: Ottoman State, Kütahya, Karagöz Ahmed Pasha, waqf, The Mosque of Karagöz Ahmed Pasha, Şahkulu Revolt.

* Kafkas Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kars; meltemtokucu@gmail.com.

Giriş

16. yüzyıl başlarında Ortadoğu'ya hâkim olan Sünnî kültürün yanında, Safevî Devleti ile birlikte Şîî anlayış kendisini güçlü bir şekilde hissettirmeye başladı. Bu durum Sünnî İslam dünyasının en büyük siyasî gücü olan Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti'ni çatışma zeminine sürükledi (Çelenk, 2014: 7,8). Safevîler, Cem Sultan olayı, Venedik, Macaristan ile yaşanan sorunlar ve Mümluklular ile 1485'ten 1491'e kadar süren savaşlarla güç kaybetmiş olan Osmanlı Devleti aleyhine faaliyetlerini yoğunlaştırdı (Turan, 1992:234-236).

Osmanlı-Safevî ilişkilerinin gerginleştiği bu dönemde, ocaktan yetişerek 1500'de yeniçeri ağası olan Karagöz Ahmedbin Abdulhay, 1502'de vali olarak tayin edildiği Kastamonu'da iki yıl görev yaptıktan sonra, 911/1505'de vezirlikle (Batur,¹:13) Anadolu Beylerbeyliğine atanmış ve Kütahya'da bulunmuştur (Uzunçarşılı, 1932:118).

1507'de Şah İsmail'in Dulkadiroğullarına taarruz etmek bahanesiyle Azerbaycan'dan çıkıp Erzincan'a doğru ilerlediği haberini alan Şehzade Ahmed, Tokat-Amasya arasında bulunan geçitleri tutmuş ve Karagöz Ahmed Paşa da Sultan II. Bayezid'in talimatı ile Ankara-Çubuk Ovası'nda ordugâhını kurmuştu. Sivas'a kadar gelen Şah İsmail, bir ay kadar burada bekledikten sonra muhtemelen Osmanlı Devleti'nin aldığı önlemleri öğrendiği için Dulkadiroğulları toprakları üzerine yürüdü. Buna rağmen Sultan II. Bayezid, Safevîlere karşı tedbiri elden bırakmayarak, Doğu Anadolu'ya Yahya Paşa komutasında bir ordu gönderdi. Aynı dönemde Trabzon sancak beyi Şehzade Selim, Trabzon'u yağmalamaya gelen Safevi kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı ve İran'ın hâkimiyetindeki bazı kaleleri ele geçirdi. Şah İsmail, Şehzade Selim'den şikâyetçi olmak üzere İstanbul'a bir elçi gönderdi. Devlet adamları içerisinde Şehzade Selim'i sevmeyenlerin gayretleri sonucu olaylar padişaha farklı bir şekilde aksettirilince, Sultan II. Baye-

zid Şehzade Selim'i azarladığı gibi İran'dan aldığı kalelerin de geri verilmesini istedi. Padişahın bu iyi niyetli girişimlerine rağmen Şah İsmail Anadolu'ya yönelik kışkırtıcı faaliyetlerden geri durmadı.

Sultan II. Bayezid'in saltanatının son dönemlerinde, ihtiyarlığı ve rahatsızlığı sebebiyle devlet işlerini vezirlerine bırakması yönetimde boşluğa yol açmış ve tımar sahiplerinin birçoğu haksız yere tımarlarını kaybetmişti. Pek çok sipahi bu yüzden Safevîlere destek vermeye başlamıştı. Şehzadeler de babalarının sağlığında taht için birbirleriyle rekabete girişmişlerdi. Teke ilinde bulunan Şehzade Korkut, kardeşleri Ahmed ve Selim'in arasındaki rekabetten haberdar olarak, İstanbul'a daha yakın olabilmek amacıyla, 1511 yılı Mart ayında bir gece aniden buradan ayrıldı. Şahkulu ya da Şeytan Kulu diye bilinen ve Teke ilinin Kızılkaya Nahiyesi'nden olan Şahkulu *Baba Tekelü*, Şehzade Korkut'un aniden ayrılmasını "padişahın öldüğü şeklinde yorumladı" ve bu durumu fırsat bilip bir isyan başlattı (Tansel, 1966:240-249).

Hızla sayıları çoğalan isyancılar Antalya'yı kuşattılar. Burayı pazar kurulan bir günde basıp, pazarı yağmaladıktan sonra kadiyu öldürdüler. Şahkulu "Ben sâhip-zuhûr olan Şah İsmail bin Haydar'ın halifesiyim" diyerek devlet ve saltanatın kendisine ait olduğunu söylemeye başladı. Müritleri tarafından kendisinin mehdi, peygamber hatta Allah olduğunu iddia edenler çıktı. Kontrolsüz bir şekilde ilerleyen isyancılar geçtikleri yerleri yakıp yıktı, buldukları kitapları Kur'ân-ı Kerîm dâhil ateşe attılar. Kendilerine destek olmayanları öldürüp, ailelerine saldırdılar. Bu şekilde Elmalı, Gölhisar ve Burdur'u yağmalayan isyancılar, Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmed Paşa'nın gönderdiği kuvvetleri de yenilgiye uğrattıktan sonra Sandıklı ve Altıntaş'ı tahrip edip, Kütahya yakınlarında bulunan Zığra Köyü'ne kadar geldiler (Azamat, 1992:132).

Şahkulu, kendisini karşılayan Karagöz Ahmed Paşa kuvvetleri ile yaptığı savaşta bozguna uğramış gibi davranarak, mallarını ve eşyalarını

1 Eserin basım tarihi belli değildir.

bırakıp geri çekildi. Karagöz Paşa kuvvetleri ve Kütahya halkının mallarını yağmalamaya başladığını görünce geri dönüp, ani bir baskınla Karagöz Ahmed Paşa'yı esir aldı. Asiler 23 Muharrem 917/ 22 Nisan 1511'de Karagöz Ahmed Paşa'nın başını keserek şehit ettikten sonra, Kütahya kalesine karşı kazığa vurdular (Emecen, 2010: 285). Kabri Kütahya Ahırardı Mezarlığı'nda bulunan Karagöz Ahmed Paşa'nın Şahkulu ile mücadelesi ve şehit olması o dönemde yaşamış olan Hadîdî tarafından da eserinde anlatılmıştır.²

Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olan Kütahya'yı yağmalayan ve Bursa üzerine yürümeye hazırlanan Şahkulu, padişahın sağ olduğunu öğrenince bu kararından vazgeçti. Hasta yatağında bu gelişmelerden haberdar olan Sultan II. Bayezid son derece üzüntü duydu. Sadrazam Atik Ali Paşa³ olayların bu derece büyümesinin sorumlusu olarak Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmed Paşa'yı göstermek istedi. Onu isyancıları küçümsemekle itham etti (Tansel, 1966: 250-256).

Padişah tarafından isyanı bastırmakla görevlendirilen Atik Ali Paşa, Şahkulu üzerine yürüdü. Sivas-Kayseri arasında bulunan Gökçay mevkiinde asiler ile yapılan mücadelede Şahkulu öldürülüp asiler dağıtıldı. Fakat tedbirsizliği sonucu bir grup asi tarafından çember içine alınan Sadrazam Ali Paşa, 2 Temmuz 1511'de isabet eden bir okla şehit edildi (İbşirli, 1991: 64-65). Her iki tarafında ağır kayıplar verdiği mücadeleler sonrasında, geriye kalan isyancılar İran topraklarına kaçmayı başardı. Şah İsmail ülkesine sığınan isyancılara iyi muamele etmediği gibi başlarında bulunan kumandanlarını da öldürttü (Tansel, 1966: 256)⁴.

2 Karagöz Paşa buyurdihemân-dem / Yaragüstine geldi olan âdem
Sipâha, beglere irmedi fermân / Çeri cem' itmeğe olmadı imkân
Kapusında olan halk ile ta'cîl / Erişüp düşmene oldımukâbil
Sipâhitağlur itmez hamıyyet / Olur pâ-mâl cümle mâl ü ni'met
Paşa başı kesilüp sındı leşger / Deve vü at katır sîm ile zer
Kûtâhiyyeharâboldı yıkıldı / Ol iller yağmalandı vü yıkıldı (Hadîdî, Haz. Öztürk 1991:360).

3 Hadım lakabıyla da tanınan Ali Paşa 1501'de Mesih Paşa'nın ölümünden sonra veziriazam olmuştur.

4 Tansel, bu mücadele sırasında Şahkulu'nun öldüğüne dair

Karagöz Ahmed Paşa Vakfı

1. Vakfın Kuruluşu ve Tescil Edilmesi

İslâm memleketlerinde toplum ve kültür hayatında önemli bir işlevi olan vakıflar, Kur'ân-ı Kerîm'de Allah yolunda harcama yapmayı, fakir ve ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmayı ve yardımlaşmayı öğütleyen ayetleri temel alarak oluşturulmuş hayır kurumlarıdır. Vakfın kuruluşu, hukukî niteliği ve işleyişi ile alakalı fakihlerin farklı görüşleri mevcuttur. Bağlayıcılık ve teslim şartları da İslam hukukçuları tarafından farklı benzetmelerle açıklanmaktadır (Günay, 2012:476-477). İslam hukukunda bağlayıcılık akdin tek taraflı irade ile feshinin mümkün olmaması demektir.

Osmanlı hukukuna göre vakıflar bağlayıcılığı yönünden *lazım vakıflar* ve *gayr-i لازم vakıflar* olmak üzere ikiye ayrılır. Lazım vakıflar feshi mümkün olmayan vakıflardır (Ertem, 2011: 30). İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre, vakıf lüzumlu değildir ve mahkeme vakfın lüzumuna karar vermediği sürece vâkıf kararından dönebilir. Vâkıfın ölümünden sonra varisleri de vakfın mallarının mirasçılara iadesini talep edebilir. Vâkıflar kendilerinden sonra gelenlerin, vakfı bozup mallarını veraset yoluyla üzerlerine geçirmek istemelerine engel olmak amacıyla, İmam-ı Azam'ın görüşü doğrultusunda mahkemelerden, vakfın lüzumuna dair karar aldirarak vakfın bağlayıcılık kazanmasını sağlamışlardır.

Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmed Paşa, sahip olduğu mallarını ve gelirlerini hayır hizmetlerine tahsis etmek amacıyla bir vakıf kurmuştur. Karagöz Ahmed Paşa Vakfı'na ait en önemli belge vakfiyesidir.⁵ Vakfiyede mukaddime ve dua cümlelerinden sonra vakfın kurucusu Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmed Paşa'nın, Kızılbaş olarak bilinen isyancı taifesıyla giriştiği muharebede şehit düştüğü belirtilmiştir. Buradan anlaşıldığına göre Karagöz Ahmed Paşa, daha sağlığında iken vakfını

söylentiler çıktığını ifade etmekle yetinip, kesin olarak öldüğü bilgisini vermemiştir (Tansel, 1966:256).

5 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Mücedded Anadolu Defteri, No. 587,s.109; Arapça vakfiyenin Türkçe tercümesi VGMA, Tercüme Defteri, No. 1766, s.102.

kurmuş fakat vakfın tescil işlemi kendisinin şehit olmasından sonra eşi Şahidevrantı *Abdullah* tarafından gerçekleştirilmiştir. Karagöz Ahmed Paşa'nın eşi, İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin fetvasını ileri sürerek, ileride mirasçıların vakfın mallarını kendi üzerlerine geçirmelerini önlemek adına, Kütahya kadısı Şeyh Mehmed oğlu Mevlana Şemseddin Ahmed Çelebi huzurunda, 14 Zilkade 917 / 2 Şubat 1512 senesinde yapılan mahkemede vakfın lüzumuna karar aldırılmıştır. Bu mahkeme sırasında Şahidevrant'ın vekili Abdullah Zaim oğlu Balı, mütevellî tayin edilen Abdullah bin Sinan ve vakfın kâtibi Badak oğlu Hüseyin ile şahitler Abdullah oğlu Hamza ve Tavaşi Abdullah oğlu Ali Ağa hazır bulunmuştur.

Mahkeme usulüne göre Karagöz Ahmed Paşa'nın sağlığında iken sahip olduğu köyleri, değirmenleri, hamamları, dükkânları, bağları, mezarları, menzilleri, sayfiyeleri ve bunlara ait bütün gelirlerini, taşınır-taşınmaz mallarını yaptırdığı medrese, cami, mektep için 1 Recep 915 / 15 Ekim 1509 tarihinde vakfettiğini, fakat sonradan bu kararından vazgeçtiği belirtilerek, eşinin vekili ve şahitler, malların mirasçılara iadesini talep etmişlerdir. Mütevellî ise bu görüşe itiraz etmiştir. Kadı vârislerin taleplerini reddedip vakfın lüzumuna karar vermiştir. Böylece vakfın tescil işlemi gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde vâkıflar, kurdukları vakıfların gelirleri ile pek çok hayır kurumunu yaştıkları gibi mensubu oldukları ailelerini de vakıf hukukundan yararlanarak koruma altına almışlardır. Bunu sağlamak için kendi neslinden olanları vakıflarında idareci ya da görevli tayin ettikleri gibi vakfettikleri malın tamamını veya büyük bir kısmını evlatlarının tasarrufuna bırakarak doğrudan evlatlık vakıflar kurmuşlardır (Alkan, 2008: 15). Evlatlık vakıfların gelirleri ancak çocuklarından kimse kalmadığında cami, imaret gibi hayır kurumlarına bırakılmaktadır. Mesela Malatya'da Mevlana Hayreddin Halil bin Yunus bin Haydar, Nurhamam Köyü ve Haşbeni mezarının malikâne gelirlerini erkek evladına, ondan sonra kızlarına ve ancak

onlardan sonra camiye tahsis etmiştir (Gögebakan1999:76). Bu tür vakıflar aynı zamanda vakıf damgası ile damgalanan mülklerin, haciz ve müsadere gibi uygulamalardan korunmasını amaçlamıştır (Kurt-Erdoğan, 2000:XIII, XLVII).

Karagöz Ahmed Paşa, *evkaflı mezburenin tevliyet ve nezaretini sağ oldukça kendi nefesine, sonra evladına, sonra batnen bâde batmin ve akaben bade akabintenâsül ettikçe evladının evladına, sonra utekasınınaslahına, sonra elerşed-felerşed kaidesiyle utekasının evladına, sonra evladının evladına* (Vakfiye 10) şart koşarak nesilden-nesille kendi soyundan gelenlere verilmesini istemiştir. Fakat bu şart vakfın, evlatlık vakıf olduğunu göstermez. Mütevellînin daima vâkıfın neslinden olmasının şart koşulması, vâkıfın aile fertleri ve akrabalarının şeref ve itibarını korumak, geleceklerini güvence altına alma düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Barkan, 1940:159). Hayırmaksadıyla kurulan bu vakfın vâkıfı olan Karagöz Ahmed Paşa da vakfına kendi soyundan mütevellî tayin edilmesini şart koşarak, ailesinin itibar ve şerefini korumayı amaçlamış olmalıdır.

Yönetimi Ramazanoğulları sülalesinin elinde bulunan ve mütevellîye vakfın gelirlerinden yüksek oranda pay ayrıldığı için evlatlık vakıf görüntüsü veren Ramazanoğulları Vakfı (Kurt-Erdoğan, 2000: XLVII) ile Karagöz Ahmed Paşa Vakfının mütevellîsine ödenen ücret kıyaslandığında, Karagöz Ahmed Paşa Vakfının hayır amaçlı kurulduğu anlaşılır.⁶ Vakfiyesine göre Karagöz Ahmed Paşa, Kütahya'da cami, medrese, imaret ve mektepten oluşan bir külliye yapdırılmasını istemiş, ayrıca Hayrabolu ve Edban⁷ kasabalarında birer mektep yapdırılmasını şart koşmuştur.

6 Çukurova'da bulunan Ramazanoğulları Vakfının yönetimi de öncelikle vâkıfın kendisine, sonra da nesilden nesile en büyük erkek evladına şart koşulmuştu. Mütevellî ücreti 1525 yılında 15 akça iken 1530'da 20 akça, 1540 yılında ise 100 akçaya çıkarılmıştı. 1570 yılında % 500 artışla 500 akça almaya başlayan mütevellînin ücreti vakıf gelirlerinin % 43,5'ine eşitti. (Kurt-Erdoğan, 2000: XLIV). Aynı dönemde vakfın müderrisine ödenen ücret 50 akça idi. Karagöz Ahmed Paşa Vakfında ise mütevellî ve müderrise ödenen ücret eşit olup her biri 20 akça alıyordu.

7 Anadolu Eyaletinin merkezi Kütahya'ya bağlı nahiye olan Avdan olmalıdır.

2. Vakfın Gelir Kaynakları

2.1. Gayrimenkul Gelirleri

Vakfiyede yer alan gelir kaynaklarına bakıldığında Karagöz Ahmed Paşa'nın sağlığında iken pek çok gayrimenkul mala sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu mallardan önemli bir kısmı, en son görev yaptığı Anadolu Beylerbeyliğinin⁸ merkezi olan Kütahya ile eyaletin diğer kazalarında bulunmaktadır. Bunun dışında İstanbul ve Trakya'da da Karagöz Ahmed Paşa'ya ait gayrimenkuller vardır. Bu gayrimenkullerin buldukları yerlere göre dağılımı şu şekildedir:

2.1.1. Kütahya Sancağı⁹

Ahi Mustafa Zaviyesi yakınında bulunan yetmiş yedi odası olan Kapan Hanı'nın tamamı. Bu hanın ortasında yer alan bir mescit, mescidin altında bir çeşme, bir havuz, bir ahır, bir helâ, bir bahçe ve Kapan Hanı'na bitişik olan yirmi dükkân.

Elvan Bey Vakfı Hamamı ile Sultanbağı Deresi arasında bulunan on dört dükkân.

Kapan Hanı yakınında bulunan tahtanî iki oda, bir çardak, bir hücre, bir ahır, bir su kuyusu, bir helâ, iki avlu ve bir fırını olan menzilin tamamı.

Şehreküstü Mahallesi'nde bulunan Hoca Kasım Bahçesi yanında üç oda, bir ahır, bir avlu ve bir helâdan oluşan menzilin tamamı ile aynı mahallede bulunan Halil Bey ve Cennet Hatun mülklerinin yakınında üç oda, bir ahır ve bir bahçeden oluşan menzilin tamamı.

Kütahya'ya bağlı Kavak Köyü'nde bulunan doksan altı dükkânın tamamı.

Kütahya'ya bağlı Gediz Kasabası'nda bulunan yüz dört dükkânın tamamı.

Kütahya'nın Tavşanlı Nahiyesi'nde bir bahçe, bir büyük ahır, ahşaptan yapılmış iki imbar, Tavşanlı

8 Sultan II. Bayezid (1481-1512) dönemine ait olduğu tahmin edilen maliyeden müdevver bir defterde Anadolu Beylerbeyliğine bağlı on yedi sancak ismi kaydedilmiştir. Bu sancaklar Kütahya, Saruhan, Hüdavendigâr, Aydın, Menteşe, Bolu, Hamid, Ankara, Çankırı, Kastamonu, Karahisar, Teke, Kocaeli, Alanya, Biga, Karesi ve Sultanönü (Eskişehir) olarak sıralanır (Varlık 1980: 32-47).

9 1511 yılında Kütahya sancağına bağlı kazalar Kütahya, Lazkiye, Uşak, Kula, Şeyhlü, Honaz, Simav, Güre-Selendi, Homa, Eğriğöz'dür.

Suyu ile dönen bir dam altında iki göz değirmen.

Kütahya'nın Tavşanlı Nahiyesi'ne bağlı bulunan Kayı Köyü ve mezarlarının tamamı.

Kütahya'nın Altıntaş Nahiyesi'nde Sazdere diye bilinen yerde bulunan Şeyh Seydi oğluna ait vakfın bahçesi ve şeyhin zaviyesi, adı geçen akarsu, Bülendbaşı diye bilinen yerin sınırında bulunan ve iki pınar suyu ile dönen, bir dam altında beş adet değirmenin tamamı.

Kütahya'nın Gireği (Aslanapa) Nahiyesi'nin Pınarbaşı Köyü yakınında bulunan ve Horus Deresi suyu ile dönen bir dam altında ve arsalari senelik yirmi dirhem mukataalı iki mamur değirmenin tamamı.

Kütahya'ya bağlı Tavekü Köyü'nde bulunan, bu köyün suyu ile dönen değirmenin tamamı.

Edban Kasabası'nda bulunan yüz seksen dükkân ile bir mektebin tamamı.

Lazkiye'ye bağlı Deribolu Köyü'nde bulunan Mustafa tarlası ve Deribolu Deresi suyu ile dönen Işık Yusuf değirmeni ve bu değirmene bitişik olan hamamın tamamı.

Homa¹⁰ Kazası'na bağlı Geyikler¹¹ Kasabası'nın Keçi¹² Köyü yakınında bulunan Işık Arab adındaki dere ile dönen bir dam altında iki değirmenin tamamı.

2.1.2. Sultanönü Sancağı

Sultanönü Kazası'nda bulunan yıllık elli dirhem mukataalı Öksüzviranadiyla bilinen mezra ve Cemşid Çayırı'nın tamamı ile yıllık yirmi dirhem mukataalı Bağışviran adıyla bilinen mezranın tamamı.

Sultanönü Kazası'na bağlı Ebekızı Köyü yakınında bulunan ve yıllık yüz elli dirhem mukataalı bostanın tamamı.

Sultanönü'ne bağlı Eskişehir Kasabası yakınlarında bulunan üç oda, Kütahya Suyu ile dönen bir

10 Homa, Denizli-Çivril. (Sezen, 2006: 237).

11 Geyikler, Afyon-Dinar (Sezen, 2006: 150).

12 DMKF 27429/52 ve 438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I-41'de Lazkiye'ye bağlı gösterilen Keçi köyü, Gökçe tarafından Giçi olarak okunmuştur (Gökçe, 2000: 187).

dam altında yedi göz değirmen ve değirmenlerin üzerinde bulunduğu senelik iki yüz dirhem mukataalı mezranın tamamı. İlica Hamamı yanındaki on dört dükkânın tamamı. Kütahya Suyu ve Ali Bey'in dükkânı yanındaki üç dükkânın tamamı. Seyitgazi Zaviyesi Vakfı ve mirî arazi sınırında iki tarafı yol olan üç dükkânın tamamı. Buğday Pazarı ve Seyitgazi Zaviyesi yanındaki dört dükkânın tamamı. Demirci Abdi'nin mülkü yanındaki dört dükkânın tamamı. İki tarafı hamam ve diğer tarafı yol olan üç dükkânın tamamı. Emir Vakfı ve Kütahya Suyu yanındaki beş dükkânın tamamı. Buğday Pazarının yanındaki yedi dükkânın tamamı. Hacı Kutbeddin mülkünün yanında bulunan altı dükkânın tamamı. Mustafa Bey mülkünün yanında bulunan sekiz dükkânın tamamı. Seyitgazi Zaviyesi Vakfı yanında bulunan bir dükkânın tamamı. Yenişehir kasabasında Seyitgazi Zaviyesi Vakfı yanında bulunan bakkal dükkânlarının yanındaki bir dükkânın tamamı. Sabuncu Mustafa Bey mülkü ve İlica Hamamı yanındaki bir dükkânın tamamı. Yenişehir Kasabası yakınında bulunan dört tarafı yol ile çevrili yüz altmış dükkânın tamamı.

İnönü Kasabası'nda bulunan seksen iki odalı hanın tamamı.

2.1.3. Biga Sancağı

Biga kasabasına bağlı Bozoba'da bulunan Piya-de Şahin mezarı sınırında ikisi bir dam altında üç değirmen ile bir bağın tamamı. Biga'ya bağlı İnepazarı Nahiyesi'nde olan Yüklüce Köyü, Pınarbaşı Köyü ve Şeyhler Köyü ile çevrili senelik yirmi dirhem mukataalı meyveli ve meyvesiz ağaçların bulunduğu ve Zeytinlik adıyla bilinen arazinin tamamı. Akköy yakınında bulunan Hamzacaili Köyü, eski Menderes Suyu ve Kademelü Köyü ile sınırlı olan senelik yirmi dirhem meyveli-meyvesiz ağaçları bulunan Zeytinlik adıyla bilinen arazinin tamamı. Kademelü Köyü yakınında Menderes suyu, Akköy ile sınırlı olan ve yıllık yirmi dirhem mukataalı meyveli-meyvesiz ağaçları olan Zeytinlik adıyla bilinen arazinin tamamı. Biga kasabasına bağlı Narca Nahiyesi'nde bulunan Kökçetlik bölgesindeki su ile dönen bir dam altında iki değirmenin tamamı.

2.1.4. Aydın Sancağı

Güzelhisar¹³ kasabasında iki yüz altmış dükkânın tamamı.

2.1.5. Hüdavendigâr Sancağı

Bursa şehrinde Cami-i Kebir yakınlarında bulunan fevkanî ve tahtanî on sekiz oda, bir avlu ve bir heladan oluşan menzil. Göre'ye bağlı Mürtek Köyünde ve İrklîç arazisinde bulunan ve İznik Gölü'nden gelen su ile dönen bir dam altında iki göz değirmen ile bitişiğinde bulunan bahçenin tamamı.

Aydıncık (Edincik) Nahiyesi'ne bağlı Gükmür Köyü'nde dört oda, bir fırın, bir mahzen, bir samanlık, bir ahır, yedi ambar, bir otluk ve iki arabası bulunan mezranın tamamı.

2.1.6. Teke, Hamid, Menteşe Sancakları ile Diğer Sancaklar

Karahisar'a bağlı Kızılkaya¹⁴ Nahiyesi'nde bulunan yüz yirmi beş dükkânın tamamı.

Gölhisar Kasabası yakınında bulunan iki yüz on iki dükkânın tamamı.

Balat¹⁵ kasabasında bulunan iki yüz kırk dükkânın tamamı.

Karaağaç¹⁶ kasabasına bağlı Karaüyük Köyü'nde bulunan yüz elli dükkân ve küçük bir hamamın tamamı.

Ağlasun¹⁷ Kazası'nda bulunan Anbağır suyu ile dönen değirmenin tamamı.

Ayaş'a bağlı Yenice Köyü yakınlarında bulunan Sivrisuyu ile dönen ve arsası senelik kırk dirhem mukataalı değirmenin tamamı.

Kerite¹⁸ kasabasında bulunan yüz yirmi beş dükkânın tamamı.

13 Anadolu Eyaletinde bulunan Aydın'a bağlı kaza merkezi (Sezen, 2006: 212) .

14 Şimdiki Burdur ili Bucak ilçesine bağlı nahiye olmalıdır (Sezen, :310).

15 Balat (Muğla), Anadolu Eyaleti'ne bağlı Menteşe Beyliğinin merkezi idi (Sezen, :360).

16 Anadolu Eyaletine bağlı Hamid sancağına tabi nahiye.

17 1530 yılında Hamid sancağına bağlı kaza.

18 Anadolu Beylerbeyliği dâhilinde bu isimle bir yerleşim yeri tespit edilememiştir. Vakfiyede Kerite diye belirtilen yer, Karagöz Ahmed Paşa'nın Kastamonu sancak beyi olarak görev yaptığı Kastamonu'ya bağlı Pınarbaşı ilçesi Kerte köyü olabilir.

2.1.6. Rumeli Eyaleti (İstanbul ve Edirne)

İstanbul'a bağlı Kâğıthane'de içinde bir oda, ahır, dolap ve fıskiyeli bir köşk ile meyveli-meyvesiz ağaçları bulunan bahçenin tamamı.

İstanbul'da Despina Köprüsü yakınındaki arazi- nin tamamı. İstanbul'da Balıkpazarı Çarşısı'nda bulunan iki dükkân.

İstanbul'da Mahmud Paşa İmaret Mahallesi'n- de bulunan fevkanî iki oda, bir hücre, bir çar- dak, bir hela, tahtanî ayrıca iki oda, diğer bir çardak, bir mahzen, bir büyük sofa, üzerinde altı hücreli bir ahır, bir mutfak, bir fırın, diğer bir hela, iki avlu ve bir bahçeden meydana ge- len menzilin tamamı.

Hayrabolu Kasabası yakınlarında bulunan ve Hayrabolu Suyu ile dönen bir dam altında iki göz değirmenin tamamı. Hayrabolu'da bulunan ve Debbağ Mansur mülkü bitişiğindeki oda ile birlikte kelleci dükkânının tamamı.

2.2. Vakfın Diğer Gelir Kaynakları

Karagöz Ahmed Paşa Vakfının gelirleri arasında küçük ve büyükbaş hayvanlarda bulunmakta- dır. Bunlar SultanönüLivası'nda üç çift camuş, iki çift öküz, iki inek; Simonoğlu mezarında üç çift camuş, iki çift öküz ve yedi inek; vakıf me- ralarda otlayan yüz otuz yedi baş kısrağ ve yedi baş aygırın tamamı. Tavşanlı, Kayı köyünde üç çift camuş, iki çift öküz, altı inek. Hayrabolu Ka- zası'nda iki çift camuş, iki çift öküz, yedi öküz ve yirmi üç baş inek.

Karagöz Ahmed Paşa Vakfı; 1 köy, 159 odadan oluşan 2 han, içinde odalar, çardak, mahzen, ahır, fırın ve bahçeleri bulunan 5 menzil;3 ha- mam, 1749 dükkân, 22 değirmen, 4 mezra, üçü zeytinlik adıyla bilinen toplam 4 büyük arazi, 4 müstakil bahçe ile Anadolu ve Rumeli'nin çeşit- li bölgelerindeki menkul ve gayrimenkullerden oluşan önemli gelir kaynaklarına sahiptir.

3. Vakıf Görevlileri ve Bunlara Ödenecek Ücretler

Genel olarak vakıfların yönetimi, vâkıfın vakfi- yesinde belirlediği esaslara göre,mütevellî ve diğer görevliler tarafından yerine getirilirdi. Ka-

ragöz Ahmed Paşa da vakfiyesinde vakfa ait ku- rumlarda hizmetleri yürütmek üzere görevlen- dirilecek olan kişilerin özelliklerini ve alacakları ücretleri aşağıdaki şekilde tespit etmiştir.

3.1. Mütevellî: Karagöz Ahmed Paşa Vakfını ida- re etmek üzere işinin ehli ve güvenilir bir kişinin mütevellî olarak tayin edilmesi ve tedavüldeki gümüş akçeden günlük yirmi dirhem¹⁹ ödenmesi.

3.2. Nâzır: Vakfın işleyişine nezaret etmek ve mütevellînin vakfiye şartlarına uyup-uymadığı- nı denetlemek üzere görevlendirilecek olan iki nâzırın her birisine üçer dirhem ödenmesi.

3.3. Kâtip: Vakfın gelir-giderini tutmak için bir kâtip görevlendirilmesi ve kendisine günlük beş dirhem ödenmesi.

3.4. Câbi: Vakfın gelirlerini tahsil ederek müte- vellîye teslim etmek üzere güvenilir iki câbinin görevlendirilmesi ve her birine bulunması beş dirhem ödenmesi.

3.5. Dükkân Emîni (Mutemet): On iki kasa- bada bulunan vakfa ait dükkânların gelirlerini tahsil edip, vakfın câbisine teslim etmek üzere her kasabada birer emîni görevlendirilmesi ve her birine günlük birer dirhem verilmesi.

3.6. Müderris: Kütahya'da medresede ma'kulât ve menkulât bilimlerinde²⁰ âlim bir müderris görevlendirilmesi ve kendisine günlük yirmi dirhem verilmesi.

3.7. Bevvâb²¹: Kütahya'daki medresenin hiz- metini yürütmek üzere günlük bir dirhem kar- şılığı güvenilir bir kişinin bevvâb olarak görev- lendirilmesi.

3.8. İmâm: Kütahya'da inşa edilecek camide görev yapmak üzere günlük on dirhem ücret ile âlim bir imam görevlendirilmesi. Ayrıca Kütah- ya'da bulunan Karagöz Ahmed Paşa'ya ait ha- nın içindeki mescitte bir imam ve bir müezzin

19 Para birimi olarak dirhem (gümüş) ve dinar (altın) sikke bas- mayan Osmanlı Devleti özellikle Arapça yazılan şeri hüccet- lerde gümüş ve altın para anlamında dirhem ile dinarı kulla- nırdı. Ancak "günün geçerli parası ile" ifadesi de eklenirdi (Sahillioğlu, 1994:371).

20 Ma'kulât: Aklî bilimler (Fen Bilimleri); Menkulât: Naklî Bi- limler (Din Bilimleri).

21 Kapıcı (Kurt-Erdoğan, 2000: 119).

görevlendirilmesi. Mescit imamı için günlük üç dirhem, müezzin için iki dirhem ücret ödenmesi.

3.9. Müezzin: Vakit namazları ve Cuma günleri ezan okumak üzere günlük ikişer dirhem ücret karşılığı iki müezzin görevlendirilmesi.

3.10. Mu'arriif²²: Kütahya'daki camide görevlendirilecek olan muarriife günlük bir dirhem ödenmesi.

3.11. Hâfız: Kütahya'daki camide cüz ve Cuma günleri devir okumak üzere, beş hâfız görevlendirilmesi ve her birine okudukları cüz için birer ve devir için birer dirhem olmak üzere günlük ikişer dirhem ödenmesi. Bunlara reis olan imama ayrıca yevmiye on dirhem verilmesi.

3.12. Cüzhân²³: Kütahya'daki camide Kuran-ı Kerim okuyarak sevabını Peygamber Efendimizin ve vâkıfın ruhlarına bağışlamak üzere on cüzhân görevlendirilmesi ve her birine birer dirhem ödenmesi.

3.13. Müsebbihân²⁴: Kütahya'daki camide Allah'ı zikretmek ve sevabını vâkıfın ruhuna hediye etmek üzere on müsebbihân görevlendirilmesi ve her birine yarımşar dirhem ödenmesi.

3.14. Kayyım: Caminin temizliği, aydınlatılması ve diğer hizmetleri yapmak üzere bir kayyım görevlendirilmesi ve kendisine günlük bir dirhem ödenmesi.

3.15. Mu'allim: Kütahya, Hayrabolu ve Edban kasabasında yaptırılacak mekteplerde çocuklara Kur'ân-ı Kerîm öğretmek üzere birer muallim görevlendirilmesi, her birine günlük dört dirhem ödenmesi.

3.16. Kalfa: Mektepte görev yapan muallimlere yardımcı olmak üzere Kütahya'da iki, Hayrabolu'da bir kalfa görevlendirilmesi ve Kütahya mektebindeki kalfalara günlük birer dirhem, Hayrabolu'daki kalfaya ise günlük iki dirhem ödenmesi.

22 Cami ve tekkelerde hayır sahiplerini takdîm eden görevli (Kurt-Erdoğan, 2000: 121).

23 Cami, tekke ve zaviyelerde Kur'ân-ı Kerîm'den cüz okuyan (Kurt-Erdoğan, 2000: 119).

24 Allah'ı tesbih edip, anarak zikredenler (Develioglu, 1982: 882).

Şeyh (İmaret Müdürü): Kütahya şehrinde yaptırılacak olan imaret için becerikli ve dindar bir müdür tayin edilmesi.

3.17. Vekil-i Harç: İmaret müdürünün (şeyhin) yardımcısı olarak iyi halli bir kişinin vekil-i harç olarak imarete görevlendirilmesi.

3.18. Aşçı: İmarete zamanında ve yeter miktarda yemek pişirmek üzere bir aşçı görevlendirilmesi.

3.19. Vakfın Diğer Giderleri: Karagöz Ahmed Paşa Vakfı'na ait vakfiyede yapılması gereken vakıf hizmetleri ve bunlara tahsis edilecek ödenek miktarları belirlenmiştir. Vakfın Kütahya'daki hizmetlerinde kullanılmak üzere caminin kandil ve hasırı için günlük iki dirhem, handa bulunan mescidin hasır ve kandil yağına günlük bir dirhem, medrese ve mektepte okuyan çocuklarla yetimlere kılık-kıyafet için günlük beş dirhem, medrese talebesi, caminin hademesi ve diğer fukara için pişecek et masrafına günlük yirmi dirhem, ekmek için otuz dirhem, pirinç için yedi dirhem, yemeklik buğday için beş dirhem, yemek pişirmek için odun masrafına dört dirhem, tuz, nohut ve diğer ihtiyaçlar için dört dirhem tahsis edilmesi şart koşulmuştur. Hayrabolu'daki mektebin hasır ve kış günlerinde odun masrafına da günlük iki dirhem ayrılmıştır.

Vakfiyede vakfa ait cami ve diğer binalarının ayakta kalması ve hizmete devam etmesini sağlamak için tamir ve bakımlarında kullanılmak üzere, günlük yirmi beş dirhem saklanması; şayet bu iş için ayrılan para yetersiz kalırsa, tamir tamamlanıncaya kadar bütün hasılatın buraya harcanması talimatı da yer almıştır.

Vâkıf, zaman içerisinde geliri ve faydası azalan evkafa ait mülklerin vakfın hâkimi tarafından daha karlı olacak bir mülkle mübadele edilmesini ve zorunlu giderlerden artan miktarın imaretin yiyecek ihtiyacının karşılanması için harcanmasını şart koşturmuştur.

4. Vakfın İşleyişi

4.1. Vakıf Görevlileri: Vakıfların işleyişinden birinci derecede mütevellî sorumludur. Nâzır ve kâtipler vakfın hizmetlerinin yerine getirilmesinde, kayıtların tutulmasında mütevellîye yardımcı olmaktadır. Bu sebeple Karagöz Ahmed Paşa Vakfı'na ait arşiv belgelerinde öncelikle mütevellî, nâzır ve kâtip olarak görev yapanlar ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

4.1.1. Mütevellî: Kütahya kadısı Şeyh Mehmed oğlu Mevlana Şemseddin Ahmed Çelebi huzurunda 14 Zilkade 917/ 2 Şubat 1512 senesinde yapılan mahkemede, vakfın lüzumuna karar alındığı sırada vakfın tescil mütevellîsi²⁵olarak Abdullah bin Sinan orada hazır bulunmuştur.

Vâkıf, vakfın tevliyet ve nezaretinin sağ olduğu sürece kendi uhdesinde olacağını belirtmiş kendisinden sonra ise bu görevin evlatlarına ve torunlarına bırakılmasını şart koşmuştur (Vakfiye, 10). Vakıf tescil edildiği sırada vâkıf vefat etmiş olduğu için mütevellî olarak görevin kime verildiği tespit edilememiştir. Çünkü vakfa ait vakfiyenin dışındaki mevcut ilk kayıtlar 10 Recep 1139 / 3 Mart 1727 tarihinde ortaya çıkmaktadır. Bu tarihteki Kütahya kadılığına ait bir belgeden anlaşıldığına göre; Karagöz Ahmed Paşa Vakfının tevliyeti berât-ı şerifle Ali ve Mustafa Efendi kardeşlerin elinde iken Mustafa Efendi'nin ölümü üzerine Ali Efendi'de kalmıştır. Fakat daha sonra Mehmed Efendi adında başka bir şahıs vakıf üzerinde hak talep ederek kendi adına tevliyet görevi verilmesini istemiştir. Bunun üzerine Kütahya kadılığı vakfiye kayıtları ve defterlerini incelemiş, ayrıca Yahya Efendi, Feyzullah Efendi, Ahmed Efendi, Mehmed Efendi, Meşayih-i İzâm'dan Seyyid Abdülbaki Efendi, Seyyid Hüseyin Efendi ve Durmuş Ağa'nın şahitliklerine başvurmuştur. Bu incelemeler sonucunda Ali Efendi'nin Karagöz Ahmed Paşa'nın soyundan olduğuna kanaat

²⁵ Vakıflarda iki türlü mütevellî bulunur. Bunlardan birincisi tescil mütevellîsidir. İkincisi vâkıfın vakfın tevliyetini bıraktığı ve niteliklerini açıkladığı kimselerdir. Tescil mütevellîsinin görevi vakfın tescil işleminin tamamlanması ile sona erer (Yüksel, 2012: 469).

getirilmiş ve tevliyet görevi kendisinde bırakılmıştır (BOA, A. E. III. Ahmed; 2945).

25 Ramazan 1214 / 20 Şubat 1800 tarihli bir belgeye göre, vakfın mütevellîsi olan Hanife Hatun ölmüş ve yerine büyük oğlu Hasan oğlu Mustafa Dâ'i tayin edilmiştir (BOA,Cevdet Evkaf No: 7602). 7 Muharrem 1231 / 9 Aralık 1815 tarihinde vefat eden Hasan oğlu Mustafa Dâ'i'nin yerine geçecek oğlu olmadığı için bu görev, Mustafa Efendi'nin baba bir kız kardeşi olan Rabia Hatun'a verilmiştir (BOA,Cevdet Evkaf No: 6521). 1247/1831-32 tarihinde vakfın mütevellîsi Süleyman Halife'dir (BOA,EV.d. 9642/02).1262/1846 yılına ait muhasebe defteri kayıtlarına göre Süleyman Ağa bu görevine devam etmekte olup kendisine hizmeti karşılığında yıllık 727 kuruş ücret ödenmiştir (BOA,EV.d. 12950).Süleyman Ağa 1265/1849 tarihli muhasebe defterinden anlaşıldığına göre vefat etmiştir (BOA,EV.d. 13843/1). 1268/1851-52 yılına kadar olan vakıf harcamaları arasında mütevellî gideri gösterilmediği için Süleyman Ağa'nın yerine kimin mütevellî tayin edildiği tespit edilememiştir. 1268/1851-52'de ise *bâ hüccet-i şer'î kâ'im-i makam bulunan Ahmed Efendi* ifadelerinden vakfın kaymakam tarafından idare edilmeye başlandığı ve bu işlem için kendisine 180 kuruş ödendiği anlaşılmaktadır (BOA,EV.d. 13843/2). 9 Rebiyülahir 1280/ 23 Eylül 1863 tarihinden 5 Recep 1302/20 Nisan 1885 tarihine kadar vakıf Nimet Aba, Aişe, Neslihan, Râbia ve Hadice hanımlar tarafından yönetilmiştir. Nimet Aba ve Hadice hanımların vefat etmesi üzerine vakfın yönetimi Nimet Aba'nın küçük oğlu Süleyman'a bırakılmıştır (BOA,BEO, 571, 042770, 001). Süleyman 1906 yılında hâlâ vakfın mütevellîsi olarak devam etmiştir(ŞD. No: 1596/23).

4.1.2. Nâzır: Kütahya'daki Karagöz Ahmed Paşa Vakfında mütevellîye nezaret etmek üzere, günlük üç akçe karşılığında iki nâzır görev yapmaktaydı. 1138/1726 tarihine kadar bu görevler Akhisar Kadısı ve medresenin müderrislerinden Hacı Mehmed Efendi tarafından yürütülüyordu.

10 Zilkade 1138/ 10 Temmuz 1726 tarihinde Akhisar Kadısı kendi isteği ile bu görevden ayrılınca, her iki nâzırlık Mehmed Efendi uhdesinde kaldı. Bir müddet sonra Mustafa Rafî Efendi denilen bir kimse bu nâzırlıklardan birisini zorla gasp etti. Bunun üzerine medrese müderrislerinden Süleyman Efendi, nâzırlık görevinin müderrislere ait olması gerektiğini bildiren bir yazı ile bu görevin kendisine verilmesini istemiş ve talebi uygun görülerek 24 Rebîyülahir 1145/ 14 Eylül 1732 tarihinde Mustafa Rafî Efendi'nin yerine nâzır tayin edilmiştir (BOA,Cevdet Maarif No: 7902).

11 Ramazan 1150 / 2 Ocak 1738 tarihinde Karagöz Ahmed Paşa Vakfında günlük dört akçe olarak nâzırlık görevini yürütmekte olan ve yerine geçecek oğlu bulunmayan Süleyman'ın vefatı üzerine bu göreve Seyyid Mehmed Emin Dâ'î tayin edilmiştir (BOA,Cevdet Evkaf No: 31074). 1248/1832 yılında vakfın nâzırı olarak Kütahya hâkimi görevlidir (BOA,EV.d. 9642/02).

4.1.3. Kâtipler: Vakfın kurulduğu 1512 yılında vakfiyeye kâtip olarak Badak oğlu Hüseyin'in ismi kaydedilmiştir. 12 Ramazan 1148 / 26 Ocak 1736'da Karagöz Ahmed Paşa Vakfı'nda câbilik ve kâtiplik görevlerini yürüten ve bu görevlerin her biri için günlük beşer akçe olmak üzere, toplam 10 akçe alan Seyyid Abdurrahman Efendi vefat etmiş ve bu görevleri yerine getirmek için büyük oğlu Seyyid Muslihiddin Dâ'î'ye görev beratı verilmiştir (BOA,Cevdet Evkaf No: 32968). 1267/1850 yılı muhasebe defterinde İsmail Efendi'nin yıllık 124 kuruş maaşla kâtiplik görevini yürüttüğü ve 1265-1267/1848-1850 yılları için kendisine toplam 372 kuruş ödendiği görülmektedir (BOA,EV.d. 13843-1). 1268/1851 yılında kâtiplik görevinin kim tarafından yürütüldüğü belirtilmeden 130 kuruş kâtiplik ücreti olarak ayrılmıştır (BOA,EV.d. 13843-2). 1276/1859 tarihli defteregöre kâtiplik ve nâzırlığı birlikte yürüten Mehmed Efendi bu görev için 240 kuruş almıştır (BOA,EV.d. 17148).

Vakfa ait muhasebe kayıtlarından anlaşıldığına göre, Karagöz Ahmed Paşa Vakfı'na ait Kapanaltı denilen yerde günlük bir akçe yevmiye

ile görev yapan kâtipler bulunmaktadır. 1 Safer 1120 / 22 Nisan 1708 tarihli bir belgede, 1695 yılından itibaren 15 yıl süre ile bu görev Dîvân-ı Hümâyûn tarafından kendisine berat verilmiş olan İsmail Efendi tarafından yürütüldüğü belirtilmiştir. İsmail Efendi'nin görevini terk etmesi üzerine kâtiplik görevi, 1708 yılında Kütahya mahkemesinde görevli olan Mustafa Efendi'ye verilmiş ve durum askeriye ruznamçesine kaydedilmiştir (BOA,İ.E. EV. No. 7891; BOA,A.E. III. Ahmed; 1919). 17 Safer 1170/11 Kasım 1756'da Kapan kâtipliğine önceki kâtip Hasan Rıza'nın görevinden feragat etmesi üzerine günlük bir akçe ile Cafer bin Hüseyin tayin edilmiştir (BOA,A. E. III. Osman; 68).

5. Vakıf Kurumları

Karagöz Ahmed Paşa'nın sağlığında yapımına başlanılan ve vefatından sonra vakfiye şartlarına uygun olarak tamamlanarak hizmete sunulan hayır kurumları şunlardır:

5.1. Karagöz Ahmed Paşa Camisi

Kütahya şehir merkezinde Küçük Çarşı semtinde bulunan ve Mimar Sinan öncesi Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşıyan cami, kesme taştan yapılmış olup tek kubbeli ve taş minberlidir (Resim 1-2). Pandantifli geçişleri olan bir kasnak üzerine oturtulmuş ve kiremit örtülü olan kubbe 11,50 m. çapında olup, 1970 Gediz depreminden sonra yapılan restorasyon çalışması sırasında kurşunla kaplanmış. Camide üç kubbeli, iki sütunlu revaktan oluşan son cemaat yeri bulunmaktadır. Dış yüzeylerde tuğlaların farklı dizilmelerinden oluşan süslemeleri bulunan caminin pencerelerinde sivri kemerli alınlıkları dikkat çekmektedir (Altun 1989: 115; Resim 3-4). Tuğla minareli (Resim 5) cami günümüzde de hizmet vermektedir. Biri cümle kapısı üzerinde, diğeri doğudaki yan kapının üzerinde talik hatla taşla boyalı yazılmış ve caminin 1311/1893 yılındaki tamirinden sonra konulmuş, 915/1509 tarihli iki tane kitabesi bulunmaktadır (Uzunçarşılı 1932: 117). Cümle kapısının üzerinde bulunan kitabede (Resim 6-7);

“Esbak Anadolu valisi şehid-i sa’îd Karagöz Paşa kable’ş-şehâde harem-i ismetlerine vakı’ olan vasiyetleri üzerine Hicret-i Nebeviyenin dokuz yüz on beş sâlinemüsâdif olan târîhinde işbu câmi’-i şerîf ve medrese-i latîf ve mekteb-i lâtif binâ idilmiş olduğu Rabbim fe-lehûbi’l-hayriyye. Âmîn. Rahmete vesîle olmak üzere bu mahalle sebt ve tahrîr kılındı. Rahmetu’llâhî aleyhim ecma’în. Sene 915” yazılıdır.

Caminin medrese ve mektep tarafındaki kapısı üzerindeki kitabede ise aşağıdaki dizeler yer almaktadır (Resim 8):

“Şurû’i besmele ile oldı bu câmi’-i a’lânın
Muvaffıkdüşdi bir medrese ile civârındamekteb-i bâlânın

Sebebdüşdi bu hayrâta Hazret-i Karagöz Paşa
Ki dâreynde ola makbûl, hem me’cûr ide fâ’iline
Ne câmi câmi’-i lâmi’ misâlisafvet-i kübrâ
Derûn-ıkalb-i mû’min gibi olmuş rûz ü şebberrâk
Temevvüc eyledikçe bahr-i tekbirât-ıkad-kâmet
Gelürgûş-ı dil ehl-i salâha vecd-i istiğrâk
İylediminşâtârîhin gönülde Muhlisâ
Hissedâr itmek ümidiyle sevabından Allah 915.”

Cümle kapısındaki 915/1509 tarihli kitabede caminin Karagöz Ahmed Paşa’nın vasiyeti üzerine eşi tarafından yaptırıldığı yazılmıştır. Fakat bu tarihte Karagöz Ahmed Paşa hayatta olduğu için cami, medrese ve mektebin inşasına kendisi tarafından başlanmış ölümü üzerine eşi bunları tamamlatarak hizmete girmesini sağlamıştır²⁶.

Karagöz Ahmed Paşa Camisi müezzini Şükrü Efendi tarafından bulunarak cami içerisine konulmuş olan kitabe ile ²⁷ (Uzunçarşılı 1932:169) caminin doğu kapısı yanında bulunan pencerenin alınlığına çakılmış olan 1319/1901 tarihli kitabeler²⁸ (Resim 9) camiye ait değildir. Cami

26 Uzunçarşılı bu kitabenin caminin 1893 yılındaki tamiri sırasında konulduğunu ifade etmektedir (Uzunçarşılı, 1932:169).

27 1779 yılında Anadolu Beylerbeyi olan Yeğen Seyyid Mehmed Paşa tarafından yaptırılmış olan bir çeşmenin 1780 tarihli kitabesinde “Sâhib-i el-hayrâtve’l-hasenat Es-seyyid el-hac Yeğen Mehmed Paşa vali-i Anadolu hâlâ. 1094/1780” yazılıdır.

28 Mehterbaşızâde Seyyid El-hac Mehmed Ağa’ya ait bir çeşme kitabesi olup

“Her ki içer ise bu âbi / Nasîb ola anâkevsersârâbi
Sâhib-i hayrâtve’lhasenât / Mehterbaşî-zâde Seyyid / El-hac
Medmed Ağa / Sene 1319” yazılıdır.

1970 Gediz depreminden sonra restorasyon kurallarına uygun bir şekilde tamirat görmüştür. Günümüzde bulunmayan medrese ve sıbyan mektebinin caminin avlusunda olduğu bilinmektedir (Altun 1989:114-115; Uzunçarşılı 1932:117).

Karagöz Ahmed Paşa vakfiyesinde bu camide âlim bir imamın görev yapması, ayrıca Cuma namazı ve vakit namazlarında ezan okuyacak iki müezzinin görevlendirilmesi, caminin temizliği, aydınlatılması ve diğer hizmetleri yapmak üzere bir kayyum bulundurulması şart koşulmuştu. Vakfa ait muhasebe defterlerinden mütevellilerin caminin hizmete devam edebilmesi için gerekli gayreti gösterdikleri anlaşılmaktadır.

1262/1846 yılında 4.043 kuruş olan vakfa ait gelirlerin 627 kuruşu cami masrafları için harcanmıştır (BOA, EV.d. 12950-1). 1265/1848 yılında camiye ait iki ambarın tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. 1266/1849 yılında cami tabanlarının yenilenmesi için 301 kuruş malzeme bedeli ve 116 kuruş ustalık gideri olmak üzere toplam 417 kuruş harcanmıştır. Aynı yıl cami kapısının tamir ettirilmiş ve bunun için de 514 kuruş harcanmıştır (BOA, EV.d. 13843-1).

Karagöz Ahmed Paşa Camisinde temcidci²⁹ ve sala müezzini olarak görev yapmakta olan ve temcidcilik hizmeti karşılığı günlük 4 akçe, sala müezzinliği hizmeti için de 2 akçe olmak üzere toplam günlük 6 akçe alan Ebubekir Halife Efendi, artık yaşlandığını ve hizmete iktidarı olmadığını, kendi isteği ile görevi oğlu Seyyid Mehmed’e devretmek istediğini beyan etmiştir. Bunun üzerine 28 Rebiyülahir 1140 /13 Aralık 1727 tarihinde oğlu Seyyid Mehmed’e her iki görev için berat verilmiştir (BOA, A. E. III. Ahmed; 7949;1/2).

12 Rebiyülevvel 1226 / 6 Nisan 1811 tarihinde Karagöz Ahmed Paşa Camisinde günlük üç akçe alarak ferraşlık³⁰ görevini yürüten El-hâc Musta-

29 Sabah namazı vaktinden önce belli makamlarda minarelerden ilahi okuyan görevliler (Develioğlu, 1982: 1287).

30 Cami, mescit, imaret gibi müesseselerin temizliğini temin ve halı, kilim ve hasır gibi mefruşatını yayma hizmetleriyle vazifeli olanlar hakkında kullanılır bir tabirdir (Pakalın, 1983: I, 608).

fa'nın vefat etmesi üzerine, sadakati ve layıkıyla bu görevi yerine getirebileceğine inanılan Mehmed bin Nasûh Halife'nin bu göreve tayin edilmesine karar verilmiştir (BOA,Cevdet Evkaf No: 10978).

1265/1848-1276/1859 yılları arasında caminin imamlık görevini Süleyman Efendi yürütmüştür. Kendisine bu görev karşılığında 1265/1848'de 150 kuruş, 1266 / 1849 yılında 390 kuruş, 1268 / 1850 yılında 420 kuruş, 1269 / 1852'de 360 kuruş (BOA,EV.d.13843-1), 1276 / 1859'da 200 kuruş ücret ödenmiştir (BOA,EV.d. 17148).

1265-1276/1848-1859 yılları arası müezzilik görevini yürütmüş olan Bekir Efendi'ye 1268/1851 yılına kadar, aylık 20 kuruştan 24 ayda toplam 480 kuruş ödeme yapılmıştır. 1268 ve 1269/1851-1852 yıllarında yıllık 240 kuruş almaya devam etmiştir (BOA,EV.d. 13843-1,2). 1276/1859'da 5 aylık görev karşılığında 100 kuruş almıştır. Camide cüzhânlık görevini yürüten Mehmed Efendi için 1276 / 1859 yılında 84 kuruş ödeme yapılmıştır (BOA,EV.d. 17148).

1265 / 1848'de camide kullanılacak hasır için 108 kuruş, 1267 / 1850'de kilim, hasır ve süpürge için toplam 83 kuruş harcama yapılmıştır. 1276 / 1859 tarihli muhasebe defterine göre caminin temizliği için 410 kuruş, hasır ve süpürgelerinin alınması için de 100 kuruş masraf yapılmıştır. Bu dönemde kayyumluk görevini yürütmekte olan Bekir Efendi'ye ise aylık 20 kuruş ödenmiştir (BOA,EV.d. 17148).

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn dairesine ait bir belgeye göre, camide günlük altı akçe ücret ile hafızlık görevini yürüten Şerif Mehmed Efendi'nin vefatı üzerine, bu göreve 4 Rebiyülahir 1274 / 22 Kasım 1857 tarihinde, otuz iki yaşında olan oğlu Şerif Mustafa Efendi tayin edilmiştir. Bir süre sonra Şerif Mustafa Efendi'nin de ölümü üzerine yerine Kütahya ili Bölücek Mahallesi 274 numarada oturan on yedi yaşındaki oğlu MehmedDâ'î Efendi getirilmiştir. Yaşı küçük olan MehmedDâ'î'nin hafızlık görevine getirilmesinde Kütahya İl Meclisi Evkâf Müdürü Abdülaziz Ağa'nın kendisinin layıkıyla görevini yerine geti-

rebilecek bilgi ve tecrübeye sahip olduğuna dair kanaati etkili olmuştur (BOA,Cevdet Maarif No: 8331/1-2-3-4).

Caminin aydınlatılmasına önem verilmiş, mum ve kandillerde kullanılmak için kâfi miktarda kandil yağı satın alınmıştır. 1265/1848'de zeytinyağı ve mum için 180 kuruşluk harcama yapılmıştır. 1267'de mübarek gecelerde mihrap tarafına konulmak üzere büyük boy mumlara 170 kuruş, minareleri aydınlatmakta kullanılacak kandil yağına 18 kuruş, 1268'de kandil yağına 88 kuruş 10 para, muma 93 kuruş 20 para harcanmış,1276'da tüm mum ve kandiller için toplam 320 kuruş ödenmiştir (BOA,EV.d. 13843/1,2). 13 Zilkade 1279 / 2 Mayıs 1860 tarihli bir belgeye göre, Kütahya Hacı Ahmet Mahallesi sakinlerinden Şerif Ağa kızı Fatma Hatun tarafından kurulan Fatıma binti El-Hac Şerif Ağa Vakfına ait olan Küçük Çarşı civarındaki dükkânının kira gelirinden Karagöz AhmedPaşa Camisinde on adet kandil için senelik yeteri miktarda zeytinyağı satın alınması şart koşulmuştur (Soyer 2007:110).

5.2. Karagöz Ahmed Paşa Medresesi ve Mektebi

Karagöz Ahmed Paşa'nın cami ile birlikte yapımını başlattığı ve caminin doğusunda bulunan medrese ve mektebin yapımı da eşi tarafından tamamlanmış ve hizmete sokulmuştur (Resim 10). Vakfa ait arşiv kayıtlarından ve Kütahya sancağı salnamelerinden XX. yüzyıl başlarına kadar faaliyetlerini sürdürdüğünü tespit edebildiğimiz medrese ve mektep binaları ne yazık ki günümüze kadar gelememiştir. Osmanlı medreselerinin derecelerini göstermek için üç farklı yöntem kullanılırdı. Bu dereceler medreselerde okutulan kitap adlarına, müderrislere ödenen günlük ücretlere ve medreselerin statülerine göre belirleniyordu. Müderrislere ödenen günlük ücretlere göre medreseler yirmili, otuzlu, kırklı, ellili ve altmışlı olarak isimlendirilmiştir (İbşirli, 2003:330). Karagöz Ahmed Paşa Medresesi 942/1535-1536 yılına kadar yirmili seviyede iken 989/1581'den önce otuzlular

seviyesine yükselmiştir. Fatih Devri müderrislerinden Molla Arap'ın oğlu Arap-zâde Abdülbâki Efendi 942/1535-1536 senesinden önce 25 akçe ile Karagöz Ahmed Paşa Medresesi'ne müderris olmuştur. Bursa'da İsabey Medresesinde 25 akçe ile görev yapmakta olan Pirî-zâde Mahmud Efendi ise 989 /1581 tarihinden önce 30 akçe ücret ile Karagöz Ahmed Paşa Medresesi'nde müderrislik görevinde bulunmuştur (Baltacı, 1976:101, 483, 513).

16 Cemaziyülevvel 1199 / 27 Mart 1785 tarihli bir belgeye göre, Karagöz Ahmed Paşa Medresesi'nde müderrislik yapan Seyyid Şeyh Abdülah'ın yaşının ilerlemesiyle tedrise iktidarının olmadığını dile getirerek meşihat ve müderrislik görevlerinden oğlu lehine feragat etmek istemiş ve bu isteği uygun görülerek, oğlu Abdurrahman Efendi'ye müderrislik beratı verilmiştir (BOA,Cevdet Maarif No: 7301).

Karagöz Ahmed Paşa Medresesi 1262/1846 tarihinde tamirat görmüş ve bu tamirat için 666 kuruş ödeme yapılmıştır (BOA, EV.d. 12950-1). Medreselerde hücre denilen medrese odaları genellikle icazet alma seviyesine gelmiş kıdemli, yetenekli ve danişmend denilen talebelere tahsis edilirdi. Normal olarak medreselerde on-on beş oda bulunurdu (İbşirli, 2003:331). 1265/1848 tarihinde Karagöz Ahmed Paşa Medresesi'nde on oda bulunuyordu. 1276/1859 yılında ise oda sayısı on ikiye çıkmıştır. 1265-1267/1848-1850 yılları arasında vakfın gelirlerinden odaların her birisi için 25 paradan toplam 75 kuruş ödeme yapılırken 1276/1859 yılında ise 60 kuruş ödenmiştir (BOA, EV.d. 13843-1,2; EV.d. 17148).

1265-1267 /1848-1850 yılları arasında medresede Müderris Mestan Efendi'nin görev yaptığı, yıllık 74 kuruş ücret aldığı görülmektedir (BOA, EV.d. 13843-1,2). 1276/1859 yılında müderris olarak görev yapan Osman Efendi yıllık 84 kuruş ücret almıştır (EV.d. 17148). 1265-1276 yılları arasında medresede hattab³¹ olarak görev yapan Hasan Efendi'ye bu görevi karşılığın-

31 Hatab: Odun; Hattab; Oduncu (Develioğlu, 1982:403,408).

da yıllık 28 kuruş ücret ödenmiştir (BOA, EV.d. 13843-1; EV.d. 17148).

1301/1883 yılı Kütahya sancağı salnamesine göre Karagöz Ahmed Paşa Medresesi müderrisinin Halil Efendi olduğu ve 15 talebe ile eğitime devam ettiği görülmektedir. Aynı dönemde Kütahya'da 15 medresede toplam 247 öğrenci öğrenim görmektedir (Öztürk 2000: 28). Karagöz Ahmed Paşa Camisi'nin cümle kapısı üzerinde bulunan kitabeye göre, vâkif tarafından 915/1509'da caminin doğusunda inşa ettirildiği anlaşılan mektep, muhtemelen Mehmed Emin Rauf Paşa'nın Anadolu valisi olarak görev yaptığı 1832 yılı sonlarında çıkan yangında (Uzunçarşılı 1932: 173) kullanılamaz hale gelmiştir. 1265/1848 yılında yeniden inşa ettirilen mekteb ile yanında bulunan iki adet ambarın tamiratına 4.335 kuruş harcama yapılmıştır. Bu masraf o yıla ait vakıf gelirleriyle karşılanamadığı için 1849 yılına borçlanıldığı görülmektedir (BOA, EV.d. 13843-1).

Muhasebe defterlerine göre Şerif Efendi 1267-1276/1850-1859 yılları arasında mektep nâzırı olarak görev yapmış ve 12 kuruş ücret almıştır. 1269/1852 yılında mektep hademesine 12 kuruş ödeme yapıldığı görülmektedir (EV.d.13843-001-2; EV.d. 17148). XIX. yüzyıl sonlarına kadar faaliyetine devam ettiği anlaşılan Kütahya'daki medrese ve mektep günümüze kadar gelememiştir. Cahid Baltacı, Evliya Çelebi'ye dayanarak Karagöz Ahmed Paşa'nın Filibe'de 1557-58'den önce kırklı seviyede bir medresesi olduğunu fakatınşa tarihinin bilmediğini, müderrisinin Çalık Yakup Efendi olduğunu belirtmektedir (Baltacı, 1976:138-139). Bu medrese ile ilgili olarak Karagöz Ahmed Paşa'ya ait olan vakfiyede ve vakfın muhasebe defterlerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

5.3. Hayrabolu ve Edban Kazasında Bulunan Mektepler

Vakfiyede yapılması istenilen Hayrabolu ve Edban Kazası'ndaki mektepler ile ilgili ilk kayda 11 Cemaziyülevvel 1248/6 Ekim 1832 tarihli

bir belgede rastlıyoruz. Bu belgeye göre Hayrabolu'da bulunan mektebin muallimi için 4 kuruş, mektep halifesi için 1 kuruş, hasır ve odun masraflarına 2 kuruş harcama yapılmıştır. Edban Kazası mektep halifesine günlük 4 kuruş ödenmiştir. Fakat aynı tarihli belgede yer alan Hayrabolu ve EdbanKazası'nda bulunan mekteplerin hayratlarının tamamen harap olduğu çalışanlarına görev verilmediği ifadesinden bu iki mektebin artık faaliyette olmadığı anlaşılmaktadır (BOA, EV.d. 9642-02).

İmaret: Kütahya'da bulunan imaret ile ilgili tek kayıt 11 Cemaziyülevvel 1248/6 Ekim 1832 tarihli belgedir. Bu belgede vakfın görevlilerine yapılacak ödemeden artan gelirlerin vakfın nâzırı ve imaret şeyhi tarafından imaret için harcanması gerektiğinin vakfiyede yer aldığı fakat imaretin yüz elli seneden beri harap olduğu ve yerinin dahi olmadığı belirtilmiştir (BOA, EV.d.9642-02).

6. Vakfın Gelir- Gider Durumu

Vakfa ait 1831'den 1899 yılına kadar toplam on dokuz ayrı defterde yer alan muhasebe kayıtları tarafımızdan incelenmiştir. Bu defterlerden bazıları mufassal olup sadece bu vakfa aittir. Bazıları ise Kütahya ve çevresindeki vakıfların hepsinin gelir ve giderlerini içermektedir.

11 Cemaziyülevvel 1248/6 Ekim 1832 tarihli bir belgede vakfa ait olması gereken gelir kaynaklarından mevcut olanlar ve olmayanlar ile vak-

fın görevlileri ayrıntısıyla gösterilmiştir. Buna göre vakfın 1523,5 kuruş geliri bulunmaktadır. Bu gelirin 1028,5 kuruşu Tavşanlı nahiyesi Kayı köyünde yetiştirilen arpa, buğday, bakla, burçak ve anasondan elde edilmiştir. Bu kayıtlarda her birinin kilesi ayrı ayrı gösterilmiştir. Buna göre buğday 12, arpa 8, nohut 7,5, burçak 10, anason ve bakla 15 kuruştan hesap edilmiştir. Vakfın geriye kalan 495 kuruş geliri Kütahya, Eskişehir ve Gediz'de bulunan dükkânlar ve odalardan elde edilen kira gelirleri ile iltizama verilen arazi gelirlerinden oluşmuştur. Bu durumda vakfın en önemli gelir kaynağı Tavşanlı'da bulunan Kayı köyü hububat gelirleridir.

Aynı dönemde görevliler için 282 kuruş, caminin aydınlatma ve temizlik masrafları için 165 kuruş, cami ve medresenin tamiri için 1163 kuruş olmak üzere toplam 1610 kuruş harcama yapılmıştır. Vakfın giderleri bu dönemde gelirlerinden 87 kuruş fazla olmuştur.

1846'da mütevellî Süleyman Ağa tarafından hazırlanan muhasebe kayıtlarına göre vakfın iki önemli gelirinden ilki Tavşanlı nahiyesi Kayı köyünde buğday, arpa, erzen³² ve alaftan alınan öşür bedelidir. İkinci önemli gelir kalemi Kütahya merkez ve Gediz'den elde edilen kantar rüsumudur. 1846 yılına ait muhasebe defteri kayıtlarına göre vakfın gelir ve gider durumu Tablo 1'de gösterilmiştir.

³² Erzen; Darı (Develioğlu, 1982:275).

Tablo 1: 1846 Yılına Ait Karagöz Ahmed Paşa Vakfının Gelir-Gider Durumu.

Gelir kalemi	Gelir (kuruş)	Gider Kalemi	Gider (kuruş)
Kayı Köyü Öşür Bedeli	2.908	Caminin masrafları	627
Kütahya ve Gediz Kantar Rüsumu	900	Medresenin tamir masrafı	666
-	-	Vakıf mütevellîsi	727
-	-	Vakfın diğer çalışanları	458
-	-	Diğer masraflar	408
-	-	Vakfın borçları için terk olunan	1.240
Toplam	4.144	Toplam	4.126

1.240 kuruşluk gider kaleminin karşısında “vakfın duyûnu olduğu için terk olunmaktadır” ifadesinden vakfın daha önceki tarihlerde borçlu olduğu anlaşılmaktadır (BOA,EV.d. 12950-1). Mütevellî Süleyman Ağa tarafından vakfa ait

1265-1269/1848-52 yılları arasında hazırlanmış olan defterde vakfın 5 yıllık gelir-gider durumu ortaya konulmuştur (BOA,EV.d. 13843-1). Vakfın gelirleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: 1265-1269/1848-1852 Vakıf Gelirleri

Gelir kalemi	1265	1266	1267	1268	1269	Toplam
Kayı Köyü Öşür Bedeli	2.500	2.500	2.000	779	2000	9.779
Kütahya ve Gediz Kantar Rüşumu	900	900	900	105	-	2.805
Dükkân Kiraları	-	316		35	-	351
Toplam	3.400	3.716	2.900	919	2.000	12.935

1265-1269/ 1848-52 yılları arasındaki beş yıllık süre içerisinde vakfın en önemli gelir kalemini toplamda 9.779 kuruş ile Tavşanlı Kayı köyünden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Kantar rüşumu gelirleri ise ilk üç yıl 900 kuruş olarak tahsil edilirken 1268/1851 yılında 105 kuruşa düşmüş, 1269/1852 yılında ise gelir kalemleri arasında yer almamıştır. Önceki yıllardan farklı

olarak 1266/1849 yılında ilk kez 316 kuruş dükkân kira geliri kaydedilmiş, bu gelir kalemine 1268/1851 yılında ise 35 kuruş olarak girilmiştir. Vakfın bu süre içerisindeki gelirleri toplamı 12.935 kuruş olmuştur. 1265-1269/1848-52 yılları arasında vakfın gider kalemleri ve yapılan harcama miktarları Tablo 3’te gösterilmiştir (BOA,EV.d. 13843-1,2).

Tablo 3: 1265-1269/1848-1852 Vakfın Gider Kalemleri

Gider Kalemi (kuruş)	1265	1266	1267	1268	1269	Toplam
Kaymakam	-	-	-	180	180	360
Ambar Tamirâtı ve Mektebin Yeniden İnşası	4.335	1.295	-	-	-	4335
Cami Görevlisi	150	870	680	600	628	2.928
Medrese Görevlisi	74	148	74	-	-	296
Vakfın Diğer Görevliler	28	12	558	-	12	610
Cami Tamirâtı	-	474	514	-	-	988
Diğer masraflar	108	618	383	218	171	1.498
Toplam	4.695	3.417	2.209 ¹	998	991	11.015

1265/1848 yılında vakfın en büyük gider kalemini 4.335 kuruş ile camiye ait iki adet ambarın tamirâtı ile mektebin yeniden inşası için yapılan harcamalar oluşturmıştır. Bu yıl vakfın 3.400 kuruş gelirleri, 4.695 kuruş olan giderleri karşılamaya yetmediği için 1266/1849 yılına 1.295 kuruş borç kalmış, ambar tamirâtı ve mektep inşasından kalan bu borç 1266/1849 yılının en büyük gider kalemi olmuştur. Beş yıl içerisinde cami, medrese ve mektebin tamirâtı için toplam 5.323 kuruş harcanmıştır. Tamirat

masrafları dışında vakfın en önemli gider kalemini personel harcamaları oluşturmıştır. Beş yıllık süre içerisinde imam ve müezzinlerden oluşan cami görevlilerine yapılan ödemeler 2.928 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Medrese, mektep ve vakfın diğer görevlilerinin toplam gideri 1.266 kuruş olmuştur. Temizlik, hasır, kilim, mum, kandil yağı, zeytinyağı, Ramazan ayları ve kandil gecelerinde yapılan masraflar ile medrese odalarına yapılan harcamalardan oluşan diğer giderlerin toplamı ise 1.498 kuruştur.

1265-1269 / 1848-1852 yılları arasında vakfın toplam geliri 12.935 kuruş, gideri ise 11.015 kuruş olarak gerçekleşmiştir. 1265/1848 ve 1268/1851 yılları hariç vakıf gelirleri giderlerini karşılamıştır. Fakat 1265/1848 yılından 1268/1851 yılına kadar geçen dört yıllık süre içerisinde, vakfın hem gelirlerinde hem de giderlerinde gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir. 1269/1852 yılında vakıf gelirleri bir önceki yıla göre % 118 oranında artmış olmasına rağmen yine de 1265/1848 yılı gelirlerinin % 174 altında kalmıştır. Vakfın 1276/1859 yılı gelirleri 7.400 kuruş, giderleri ise 1.738 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Bu yıl vakfın kasasında 5.662 kuruş kalmış olması, geçen yedi yıllık süre içerisinde ekonomik durumunun iyileştiğini göstermektedir (BOA, EV.d. 17148-1-2).

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde 1284-1290/1867-73 yılları arasında bazen aylık, bazen üçer aylık olmak üzere “Kütahya Sancağı dâhilinde kâin zîrde muharrer evkâf-ı şerîfe müsakkafatından ikiyüz seksen dokuz senesi Eylül ibtidâsından sene-i mezkûr Teşrin-i Sani nihâyesine kadar üç mah zarfında vuku’ bulan ferağ³³ ve intikâlâtı hasılatıyla kâğıdbahâ ve kalemiyeninmikdârını mübeyyen bir kıt’a defterdir.” gibi ve benzeri başlıklar altında ulaşılabilen sekiz adet defter bulunmaktadır. Bu defterlerde Kütahya ve çevresinde bulunan

33 Bir kimsenin gayr-i menkuldeki tasarruf hakkını ahara tefviz ve terk etmesi manasına gelir bir tâbirdir (Pakalın, 1983: I, 605).

çok sayıda vakıf mallarının ferağ ve intikal işlemleri sırasında *kâğıt bâhâ*³⁴ ve *kalemiyebâhâ* isimleri altında alınan rüsumlar yer almaktadır. Bu rüsumların bir miktarı vakıf hizmetlerinde kullanılmak üzere mahallinde bırakılmakta ve bu durum defterlerde “mahallinde bi’t-tefrîk ve tevkif kılınan” başlığı altında gösterilmekte, geri kalan miktar ise Evkaf Nezareti’ne gönderilmekteydi. 1284/1867 yılında Karagöz Ahmed Paşa Vakfı’na ait ve Sadık Bey uhdesinde olan bir adet dükkân Hacı İbrahim Ağa uhdesine; Mustafa, Ahmed, Hüseyin Halife Efendi ve Havva Hanım uhdesinde olan bir dükkân, Hacı Ahmed Efendi uhdesine; İsmail, Mehmed Ali Efendiler ile Hadice, Ayşe, Feryad ve diğer Ayşe uhdesinde olan bir dükkân Hacı İbrahim uhdesine geçmiştir. Bu üç ayrı işlemde toplam 178 kuruş ferağ ve intikal ile kâğıt ve kalemiye bedeli tahsil edilmiştir.

1284-1287/1868-1871 yılları arasında Kütahya Evkaf Müdürü Abdülkadir Halisi Efendi tarafından tutulan defterler ile 1288-1290/1872-1874 yılları arasında Kütahya Evkaf Muhasebecisi Mehmed Mazhar Efendi tarafından tutulan defterlerde Karagöz Ahmed Paşa Vakfı ile ilgili kalemiye ve kâğıt bâhâ bedelleri, mahalline ayrılan ve mütevellî hissesi olan gelirler ile Evkaf Nâzırlığı’na gönderilen miktarlar Tablo 4’te gösterilmiştir.

34 Yazı parası yerine kullanılan bir tabirdir. Eskiden memurların hazine muayyen maaşları olmadığı için iş sahiplerinden bu namla para alırlardı (Pakalın, 1983: II, 146).

Tablo 4: 1288-1290/1872-1874 Yılları Kalemîye ve Kâğıt Bâhâ Bedelleri- Mahalline Ayrılan ve Mütvellî Hissesi Olan Gelirler

Defter No (EV.d)	Ait Olduğu Dönem	Kalemîye ve Kâğıt Bâhâ (kuruş)	Mahallinde Ayrılan ve Mütvellî Hissesi (kuruş)	Evkaf Nez. İrsal Olunan (kuruş)	Yekûn (kuruş)
20569	16 Şaban-17 Ramazan 1284/ 13 Aralık 1867-12 Ocak 1868	178	387	209	765
2107229	Zilkade-29 Zilhicce 1285/ 13 Mart-12 Nisan 1869	242	111	131	484
21192	1 Safer-2 Rebiyülevvel 1286 13 Mayıs-12 Haziran 1869	182	392	209	783
21278/1-2	5 C.evvel-5 C.ahir 1286 13 Ağustos-12 Eylül 1869	44	97	52	193
21791	19 Ramazan-19 Şevval 1287/ 13 Aralık-12 Ocak 1871	304	143	160	607
22244/1	3 Muharrem-5 Rebiyülahir 1289/ 13 Mart-12 Haziran 1872	213	96	116	425
22244/7	3 Muharrem-5 Rebiyülahir 1289/ 13 Mart-12 Haziran 1872	358	162	195	715
22244/9	3 Muharrem-5 Rebiyülahir 1289/ 13 Mart-12 Haziran 1872	133	58	74	265
22777	16 Rebiyülahir- 19 Receb 1290/ 13 Haziran -12 Eylül 1873	124	46	78	248
22879/1	20 Recep-21 Şevval 1290/ 13 Eylül -12 Aralık 1873	154	50	103	307
22879/3	20 Recep-21 Şevval 1290/ 13 Eylül -12 Aralık 1873	5.904	1.918	3.985	11.807
TOPLAM		7.836	3.460	5.312	16.599

1284-1290/1868-1874 yılları arasında vakfa ait arazilerin ferağ ve intikalinden tahakkuk eden toplam 16.599 kuruşun, 7.836 kuruşu kalemîye ve kâğıt bahâ bedeli olarak işlemi yapan görevlilere ödenmiştir. Gelirin 3.460 kuruşu vakıf hizmetlerinde kullanılmak üzere mahallinde bırakılmış, 5.312 kuruşu Evkaf Nezareti'ne gönderilmiştir. 1290/1874 yılında yapılan ferağ ve intikal işlemleri önceki yıllarda yapılan işlemlerin toplamından % 246 daha fazladır.

1287 senesi Haziran ayına ait Kütahya'da bulunan vakıf mallarının devir işlemlerinden rüsumat, kâğıt bahâ ve kalemîye bedeli olarak 1.537 kuruş tahakkuk etmiş, bunun 1096,5 kuruşu hazineye gönderilmiştir. Kalanı evkaf

müdürü, tevliyet, cibâyet ve kâtiplik hisseleri olmak üzere mahallinde bırakılmıştır. Aynı defterde Karagöz Paşa vakfından iki kıta tarla el değiştirmiş ve toplam 48 kuruşkâğıtbahâve kalemîye bedeli tahakkuk ettirilmiştir (Dadaş, Batur, Yücedağ, 2000:285-298).

1303-1317/1885-1899 yılları arasında tutulan defterler *vakfın ismi, bulunduğu yer, tahakkuk eden, tahsil edilen miktarların* gösterildiği cetveller şeklinde düzenlenmiştir. Bu cetvellerde tahakkuk eden ve tahsil edilen miktarlar birbirine eşittir. Bundan anlaşılan tahakkuk eden miktarların tahsil edilmiş olduğu ve bu miktarların Evkaf Nezareti'ne gönderildiğidir. Çünkü bu dönemdeki kayıtlarda kalemîye ve kâğıt bahâ

bedeli, mahalline ayrılan ve mütevellî hissesi 20 para vergi miktarlarının ait oldukları dönem, gösterilmemiştir. Bu yıllara ait Karagöz Ahmed Paşa Vakfına ait arazi ferağ ve intikal işlemlerinden tahakkuk eden ve tahsil edilen 4.130 kuruş arazilerin bulunduğu yerleşim yerleri ile tahakkuk eden ve tahsil edilen miktarın yıllara göre dağılımı Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: 1303-1317/1885-1899 Karagöz Ahmed Paşa Vakfı Arazi Ferağ ve İntikal İşlemlerinden Tahakkuk Eden-Tahsil Edilen Tutarlar

Defter (Ev.d.)	Ait Olduğu Dönem	Yer	Tahakkuk Eden/ Tahsil Edilen (Kuruş)
26232/03	5 Safer 1303/ 5 Rebiyülahir 1303 [13 Kasım 1885/12 Aralık 1885]	Eskişehir	355
26232/05	5 Safer 1303/ 5 Rebiyülahir 1303 [13 Kasım 1885/12 Aralık 1885]	Gedüs	20,15
27311-6	12 .Ş.1306/12 N. 1306. [13 Nisan 1889/12 Mayıs 1889]	Gedüs	12
27311-7	12 .Ş.1306/12 N. 1306. [13 Nisan 1889/12 Mayıs 1889]	Eskişehir	112,20
27311-7	12.Ş.1306/12 N. 1306. [13 Nisan 1889/12 Mayıs 1889]	Eskişehir	1.297,05
27311-7	12.Ş.1306/12 N. 1306. [13 Nisan 1889/12 Mayıs 1889]	Tavşanlı	22
29116-14	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz.1898/13 Ağustos 1898]	Kütahya	19,20
29116-15	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz.1898/13 Ağustos 1898]	Kütahya	9
29116-15	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz. 1898/13 Ağustos 1898]	Tavşanlı	119,20
29116-15	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz. 1898/13 Ağustos 1898]	Kütahya	36
29116-16	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz. 1898/13 Ağustos 1898]	Gedüs	18
29116-17	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz. 1898/13 Ağustos 1898]	Eskişehir	25
29116-17	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz. 1898/13 Ağustos 1898]	Eskişehir	29,20
29116-17	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz. 1898/13 Ağustos 1898]	Eskişehir	52
29116-18	23 M 1316/ 25 R 1316 [13 Haz. 1898/13 Ağustos 1898]	Eskişehir	1.225
29305/15	3 S. 1317/6 Ca 1317 [13Haz. 1899/12 Ekim 1899]	Kütahya	167,10
29305/16	3 S. 1317/6 Ca 1317 [13Haz. 1899/12 Ekim 1899]	Kütahya	72,10
29305/16	3 S. 1317/6 Ca 1317 [13Haz. 1899/12 Ekim 1899]	Kütahya	286
29305/16	3 S. 1317/6 Ca 1317 [13Haz. 1899/12 Ekim 1899]	Kütahya	28,20
29305/18	3 S. 1317/6 Ca 1317 [13Haz. 1899/12 Ekim 1899]	Kütahya	12,20
29305/19	3 S. 1317/6 Ca 1317 [13Haz.1899/12 Ekim 1899]	Eskişehir	211,20
TOPLAM			4.130,20

Karagöz Ahmed Paşa Vakfı'nın 1283-1287/ 1866-1871 yılları arasında en önemli gelir kaynağı yarı ile idare olunan Tavşanlı nahiyesi Kayı Köyü'nden elde edilen gelirler olmuştur. Bu dönemde Kayı Köyü'nden tahsil edilen gelirler yıllık ortalama 7.481 kuruş olarak gerçekleşmiştir. 1283-1312/ 1866-1895 yılları arasında mal sandığından vakfa 125.183 kuruş ödeme yapılmıştır³⁵. Aynı dönemde vakfın gider kalemleri maliye hazinesine ödenen bir nefer cebelü bedeli³⁶, hazîne-i celîleye ait tevsî-i intikâl bedeli olarak beşte üç oranında vergi, aşar vergisi ile cami ve medresenin masraflarından oluşmaktadır. 1283-1309/ 1866-1892 yılları arasında vakfın gelirlerinden mütevellîlere 155.167 kuruş ödeme yapılmıştır (BOA, BEO,571, 042770, 001).

Şura-yı Devlet³⁷ evrakları arasında bulunan 29 Recep 1324/18 Eylül 1906 tarihli Karagöz Ahmed Paşa Vakfına ait bir belgeye göre; Karagöz Ahmed Paşa Vakfı'na ait olan ve Kapanaltı'nda bulunan dükkânların senelik 60.000 kuruş gelirine belediye tarafından el konulmuştur. Bunun üzerine vakfın mütevellîsi Süleyman Efendi konu ile ilgili Vilayet İdare Meclisi'ne³⁸ başvurarak söz konusu gelirlerin vakfa iadesini talep etmiştir. Vilayet İdare Meclisi vakıfla ilgili

35 **Mal sandığı:** Devlet gelirlerinin pul ve değerli kâğıtların ve emanet mahiyetinde tevdi edilen para ve ayniyatın saklandığı ve hesaplarının tutulduğu maliye dairesidir (Pakalın, 1983: II, 403).

36 Toprağın geliri belirli bir miktarı geçtiği halde asker beslemeyen sipahilerden "bedel-i cebelü" adıyla bir vergi talep edilirdi (Emecen, 1992: 301).

37 **Şura-yı Devlet:** Günümüzde Danıştay adıyla anılan Şura-yı Devlet teşkilatı 11 Zilkade 1284 / 5 Mart 1868 tarihli bir fermanla kurulmuş olup, 8 Zilhicce 1284 / 1 Nisan 1868 tarihli ilk nizamnamesine göre hükümetle şahıslar arasındaki davalara bakmak, bir mahkeme veya meclisin bakıp hükme bağladığı davalarda verilen kararın temyizi halinde adliye memurları ile idare memurları arasında meydana gelen ihtilafları tetkik ederek hükme bağlamak mahkemenin görevleri arasındaydı (Canatar, Baş 1998: 113,117).

38 Vilayet İdare Meclisleri 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine göre bağlı livaların idare mahkemesi olarak görev yapmakta olup, bu meclislerin verdiği kararlar mülki amir tarafından Bab-ı Ali'ye arz olunarak, haklarında irade-i seniyye çıktıktan sonra uygulanırdı. Vilayet İdare Meclislerinin baktığı ve Şura-yı Devlet'in onayına ihtiyaç duyulan idare ile şahıslar arasındaki ihtilaflara dair davalar ise temyiz mahkemesi olarak Şura-yı Devlet tarafından karara bağlanırdı (Ekinci, 2010: 191,193).

belgelerin bulunduğu Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne konuyu intikal ettirmiştir. Evkaf Nezareti'nden gelen cevapta *akarar-ı vakfiyeye müdâhale olunması şer'an ve nizâmen gayr-i câ'iz* olduğu bildirilerek söz konusu vakfın gelirlerine el konulmasının mümkün olmadığı ve bugüne kadar belediye tarafından tahsil edilen bedelin de vakfa iade edilmesi gerektiği belirtildiği halde mahalli idare tarafından bu karar dikkate alınmamıştır. Bunun üzerine mütevellî Süleyman Efendi belediyeyi merkezi hükümete şikâyet ederek, konunun vakıf lehine çözüme kavuşturulmasını talep etmiştir (ŞD. No:1596/23).

Sonuç Ve Değerlendirme

İnsanlar vakıf hizmetlerinden ya doğrudan ya da dolaylı yolla faydalanırlar. Cami, medrese, mektep, kütüphane, yol, köprü ve imaret gibi hayratlar doğrudan yararlanılan vakıf kurumlarıdır. Bu kurumlardan yol, köprü, cami, mescit vb. zengin-fakir ayrımı olmaksızın toplumun tamamına hitap etmektedir. İmaret, aşhane gibi kurumlardan ise ihtiyaç sahibi olanlar yararlanabilir. Vâkıflar, kurdukları vakıfların gelirleri ile pek çok hayır kurumunu ayakta tuttıkları gibi mensup oldukları ailelerin çıkarlarını da korumuşlardır (Alkan 2008: 14-15). 16. yüzyılda Kütahya Beylerbeyi olarak görev yaparken şehit düşen Karagöz Ahmed Paşa da sahip olduğu mal varlığını inşa ettirmeye başladığı hayır kurumlarına tahsis ederek, halkın bu hizmetlerden yararlanabileceği hayrî bir vakıf kurmuş, ayrıca vakfın idarecilerinkendi soyundan gelenlerden belirlenmesini şart koşarak, vakfının devamını sağlamayı ve aile fertlerinin geleceğini güvence altına almayı amaçlamıştır. Vakfa ait kayıtlardan vâkıfın bu isteğinin yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Vakfın dikkat çeken diğer yönü mütevellî olarak hanımların görevlendirilmiş olmasıdır. 20 Şubat 1800 tarihinden önce Hanife Hatun, 1815'te Rabia Hatun ve 1863-1885 yılları arasında ise Nimet Aba, Hatice, Neslihan, Ayşe ve Rabia Hatun vakfı birlikte yönetmişlerdir.

Din, eğitim ve sosyal yardım alanlarında hizmet veren Karagöz Ahmed Paşa Vakfı, sosyal yar-

dımlaşma ve dayanışmaya katkı sağlamasının yanı sıra istihdam sağlayıcı katkısıyla da dikkat çekici bir büyüklüğe sahiptir. Vakfiyesine göre kurumlarda görev yapan personel sayısı 75 civarındadır. Medrese ve mekteplerde öğrenim gören öğrenciler ile imarettten istifade eden ihtiyaç sahiplerini dikkate aldığımızda yüzlerce kişi bu kurumlardan hizmet almaktadır. Vakfa ait 1 köy, 2 han, 5 menzil;3 hamam, 1749 dükkân, 22 değirmen hem vakfın gelir kaynaklarını oluşturmakta hem de çok sayıda insan burardan geçimini temin etmektedir.

Vakfın günlük personel gideri yaklaşık olarak 160 akçedir. Diğer masraflarla birlikte vakıftan günlük 265 akçe harcama yapılmaktadır. Vakfın bir aylık gideri 7.950 akçe, yıllık gideri ise 95.400 akçedir. 1572 yılında bir akçe 0,682 gr gümüşten kesilmektedir (Sahillioğlu, 1989: 226). Bu durumda vakfın yıllık giderleri yaklaşık olarak 65.062 kg gümüşe eşdeğerdir. Karagöz Ahmed Paşa vakfı kurumları, gelir ve giderleri ile günümüzde orta büyüklükte istihdam sağlayan bir kuruluş konumundadır.

Arşiv belgeleri ve vakıf muhasebe defterlerinden Kütahya'daki cami, medrese ve mektep ile Hayrabolu ve Edban'da bulunan mekteple-

rin 20. yüzyıl başlarına kadar hizmet vermeye devam ettiği tespit edilmiştir. Zaman içerisinde iyi yönetilmeyen vakfın menkul ve gayrimenkul malları elden çıkmıştır (BOA, EV.d. 9642/02)³⁹.1846 yılından itibaren incelenen muhasebe kayıtlarında vakfiyede gösterilmiş olan gayrimenkullerden pek çoğunun gelir kaynakları arasında yer almadığı görülmektedir. Bu dönemden itibaren vakfın en önemli gelir kaynakları Tavşanlı nahiyesindeki Kayı köyünden elde edilen gelirler ile Kütahya ve Gediz'den gelen kantar rüsumu olmuştur. 1284/1867 tarihinden sonra ise ferağ ve intikal işlemlerinden alınan vergilerden mahalline ayrılan ve mütevellî hissesi olan gelirler önemli yer tutmaktadır.

Karagöz Ahmed Paşa Vakfı, günümüzde 2762 Sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen mazbut vakıflardan birisidir. Vakfa ait tek gayrimenkul Kütahya'da bulunan Karagöz Ahmed Paşa camisidir. Bu cami Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

39 Elden çıktığı belirtilen gayrimenkuller arasında Kütahya, Afyonkarahisar, Sultanönü, Denizli, İstanbul-Balıkpazarı, Galata, Kâğıthane, Gireği (Arslanapa), Edban, İnönü, Gölhisar, Karaağaç, Biga, İnepazarı, Hayrabolu, Ağlasun'da bulunan dükkânlar, odalar, değirmenler, zeytinlikler, çiflikler ile Kütahya civarında bulunan 98 dönüm tarla yer almaktadır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri:

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA)

Cevdet Evkaf No: 7602; 31074; 32968; 10978; 6521.

Cevdet Maarif No: 8331/1-2-3-4;7301; 7902.

İE. EV.(İbnülemin Tasnifi) No: 7891.

A.E. III. Ahmed; 1919; 2945; 7949;1-2.

A. E. III. Osman; 68.

ŞD.(Şura-yı Devlet Evrakı) No1596/23.

EV.d. 9642/02; 12950; 13843/1-2; 17148; 20569; 21072; 21192; 21278/1-2; 21791; 22244/1-7-9; 22777; 22879/1-3; 23927/4; 23949/1-2; 26232/03-05; 27311/6-7; 29116/14-18; 29305/15-19.

Bâb-ı DefteriMevkufat Kalemî Defterleri,DMKF 27429/52.

438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I, (1993): Kütahya, Kara-Hisâr-i Sâhib, Sultan-önü, Hamîd ve Ankara Livaları,(Haz. Ahmet Özkılınç - Ali Çoşkun - Sıddık Çalık vd.), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

Mücedded Anadolu Defteri, No. 587,s.109; Arapça vakfiyenin Türkçe Tercümesi VGMA, Tercüme Defteri, No. 1766, s.102.

3. Kaynak Eserler-Araştırma İncelemeler

Alkan, Mustafa (2008), "Türkiye'de Vakıfların İntifa Hakkı: Adana Örneği", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIII/2, 13-34.

Altun, Ara (1989), "Ahmed Paşa Camii", *DİA*, II, İstanbul, 114-115.

Azamat, Nihat (1992), *Anonim Tevarih-i Al-i Osman*, İstanbul, Marmara Üni.Yayınları.

Baltacı, Cahit (1976), *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul, İrfan Matbaası.

Barkan, Ömer Lütfi (1940), "İslam Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğu'nda Aldığı Şekiller", İstanbul Üni. *Hukuk Fak. Mecmuası*, VI.(I), 156-181.

Batur, Atilla (?), *Karagöz Ahmed Paşa Vakfiyesi*,

Kütahya Belediyesi Kültür Yayınları.

Canatar, Mehmet; Baş, Y.(1998), "Şura-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişimi", *OTAM*, (9). 111-148.

Çelenk, Mehmet (2014), "Safevilerin Din Politikası ve İran'ın Şiîleşme Seyri", *Çanakkale 18 Mart Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, S. 4 (7-35).

Dadaş, Cevdet - Batur A.- Yücedağ, İ. (2000), *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kütahya Vakıfları II/1*, Kütahya Kültür ve Tarihini Araştırma Merkezi Yayınları.

Devellioğlu, Ferit (1982),*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitapevi.

Ekinci, Ekrem Buğra (2010), *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)*, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi.

Emecen, Feridun (1992), "Bedel", *DİA*, V, İstanbul, 301.

(2010), "Şahkulu Baba Tekeli", *DİA*, XXXVIII, İstanbul, 284-286.

Ertem, Adnan (2011), "Osmanlıdan Günümüze Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, (36), Ankara, 25-65.

Göğebakan, Göknur (1999),"XVI. Yüzyılda Malatya Kazasında Vakıflar ve Vakıf Görevlileri", *OTAM*, 10, Ankara,59-86.

Gökbilgin Mehmet Tayyip (1977), "Kütahya", *İslam Ansiklopedisi*, VI, İstanbul, 1118-1126.

Günay, Hacı Mehmet (2012), "Vakıf", *DİA*, XLII, İstanbul, 475-479.

Hadîdî (1991), *Tevârih-i Al-i Osman (1299-1523)*, Haz.; Necdet Öztürk, İstanbul, Marmara Üni. Yayınları.

İbşirli, Mehmet (1991), "Atik Ali Paşa", *DİA*, IV, İstanbul, 64-65.

_____ (2003), "Medrese",*DİA*, XXVIII, Ankara, 327-333.

Kurt, Yılmaz -Erdoğan M. A. (2000), *Çukurova Tarihinin Kaynakları IV, Adana Evkaf Defteri*, Ankara,TTK Yayınları.

Öztürk, Şengül (2000), *1300-1310 Hicri Yıllarında Hüdavendigâr Vilayetinde Kütahya Sancağı Salnamelerinin Transkribesi ve Değerlendirilmesi*, Dumlupınar Üni. Sosyal Bilimler Enstitü-

- sü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Sahillioğlu, Halil (1994), "Dirhem", *DİA*, IX, İstanbul, 368-371.
- _____ (1989), "Akçe", *DİA*, II, İstanbul (224-227)
- Sezen,, Tahir (2006), *Osmanlı Yer Adları*, Ankara, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Soyer, Özlem Zeyrek (2007), *Kadın Vakıfları: Kütahya Örneği. 1789-1923*, Dumlupınar Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Tansel, Selahaddin (1966), *Sultan II. Bayezit'in Siyasî Hayatı*, İstanbul, MEB.
- Turan, Şerafettin (1992), "Bayezid II", *DİA*, V, İstanbul, 234-238.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1932), *Kütahya Şehri*, İstanbul, Devlet Matbaası.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1975), *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara, TTK Yayınları.
- Varlık, Mustafa Çetin (1980), *XVI. Yüzyılda Kütahya Sancağı*, Atatürk Üni. Basılmamış Doçentlik Tezi, Erzurum.
- _____ (1989), "Evliya Çelebi ve Kütahya", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, (4), 298-308.
- Yüksel, Hasan (2012), "Vakfiye(Türk ve Osmanlı Tarihi)", *DİA*, XLII, İstanbul, 467-469.

EKLER

Resim 1. Kütahya-Karagöz Ahmed Paşa Camisi

Resim 2. Karagöz Ahmed Paşa Camisi Mihrab ve Minberi.

Resim 3.Karagöz Ahmed Paşa Camisi Dış Yüzey

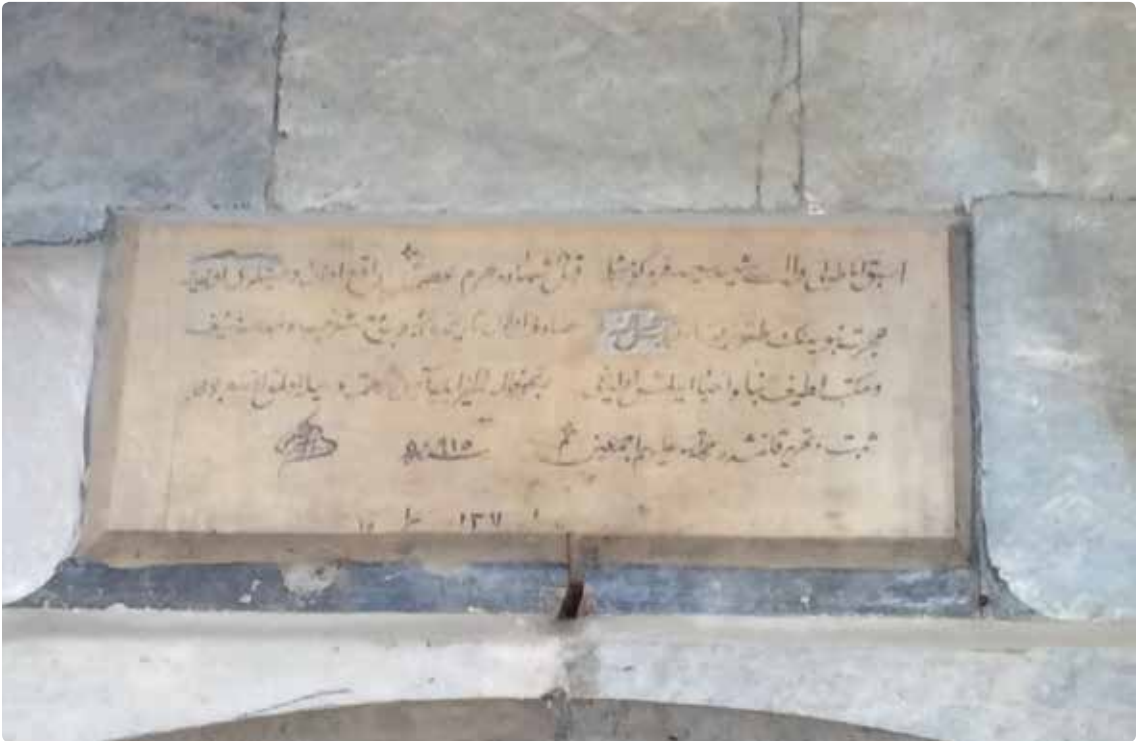
Resim 4. Karagöz Ahmed Paşa Camisi Sivri Kemerli Tuğla İşlemeli Pencere Alınlığı

Resim 5.*Karagöz Ahmed Paşa Cami Minaresi*

Resim 6.Karagöz Ahmed Paşa Camisi Cümle Kapısı

Resim 7.Karagöz Ahmed Paşa Camisi Cümle Kapısı Üzerinde Bulunan Kitabe

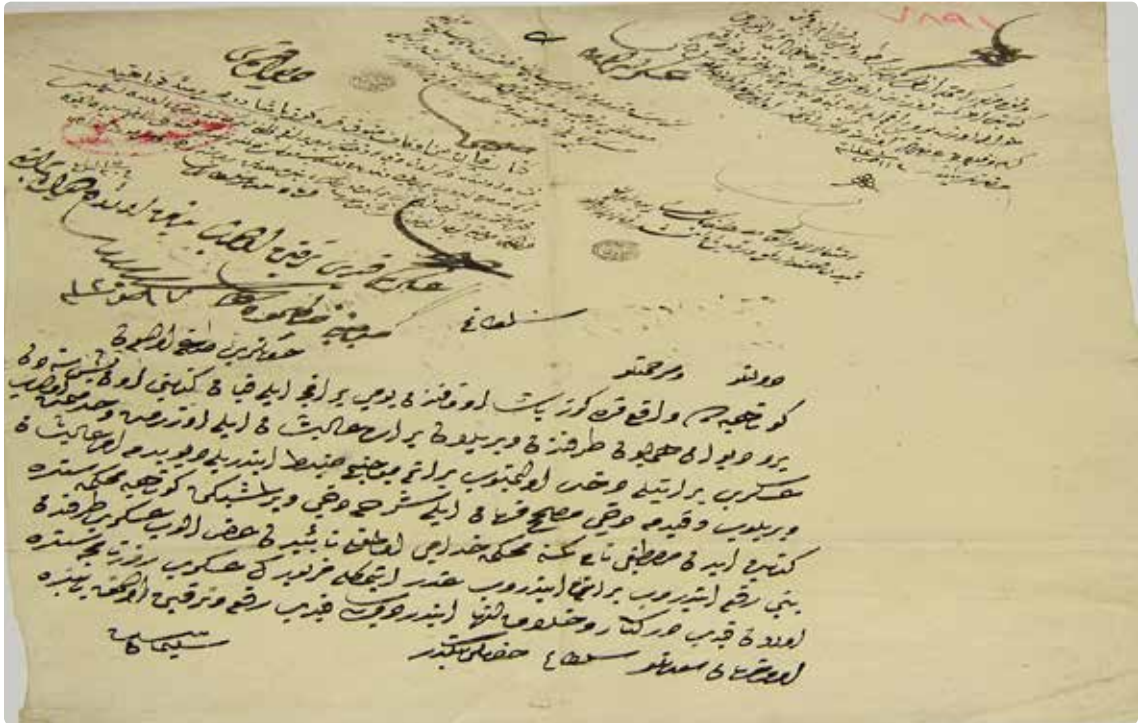
Resim 8. Karagöz Ahmed Paşa Camisinin Medrese ve Mektep Tarafındaki Kapısı Üzerinde Bulunan 915/1509 Tarihli Kitabe.

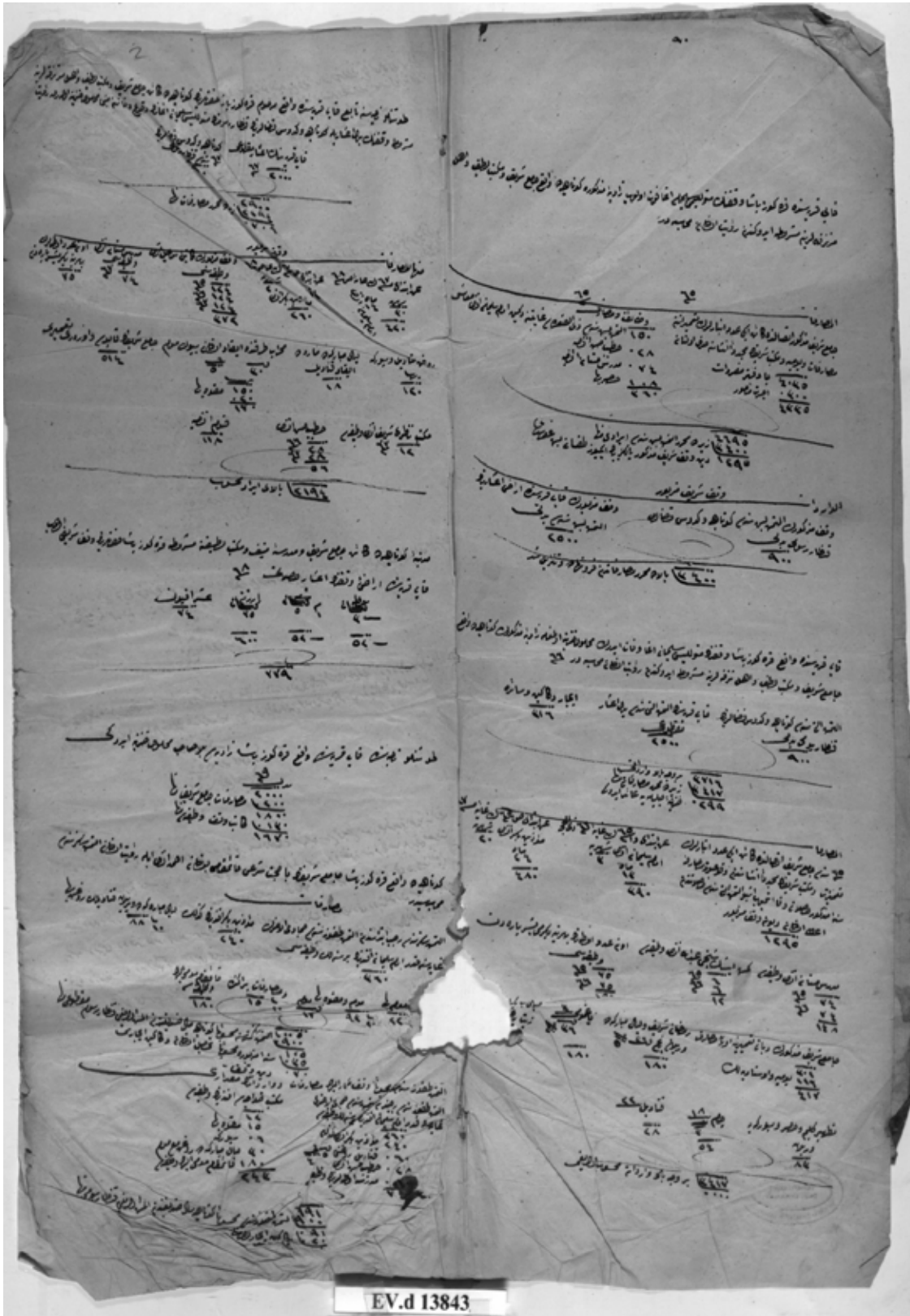
Resim 9. Karagöz Ahmed Paşa Camisinin Doğu Cephesinde Bulunan Mehterbaşı-zâde Seyyid El-hac Med-med Ağa Çeşmesine ait 1319/1901 Tarihli Kitabe.

Resim 10. Karagöz Ahmed Paşa Camisinin Medrese ve Mektebin Bulunduğu Bahçeye Açılan Doğu Cephesi

Resim 11. İbnülemin Tasnifi Evkaf (İE. EV) 7891 Nolu Görev Tevcih Belgesi

Resim 12. BOA Evkaf Defterleri No: EV.d. 13843.